Кошт паштовай перасылкі аплачана агулам.

Цана асобнага нумару 100.000 м.

ЗМАГАНЬНЕ

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 480000 м.п.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 75.000 мк., сярод тэксту 60.000 м. і на 4 стр. 50.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 21. Вільня, Нядзеля, 23-га сьнежня 1923 г. Год I.

У гэтым нумары 8 страніц.

Сумны вывад.

Некалі ў царскай Расеі пробным камянем для кожнага расейскага паступоўца былі яго адносіны да двух пытаньняў: польскага і жыдоўскага. Хто ў гэтых дзьвюх справах стаяў на становішчы роўнапраўнасьці, той меў ужо марку паступовага чалавека, хацябы ў адносінах да другіх народаў нічым ня розьніўся ад паноў з „саюзу рускага народу“.

Ведама, такое становішча ў нацыянальным пытаньні было вузкое і аднабокае; аднак, зьвязываньне з ім — хоць і ў такім відзе—„патэнту на паступовасьць“ мела зусім апраўданыя падставы. Запраўды, як можна было гаварыць аб лібэралізьме і паступовасьці людзей, каторыя прызнавалі траціну насяленьня Расейскае дзяржавы „грамадзянамі другога раду“, залічыўшы сюды ўсіх „інародцаў“?

Ня гледзячы на тое, што Польшча лічыцца фармальна „дэмакратычнай рэспублікай“, тут яшчэ больш, чым у рэакцыйнай самадзяржаўнай Расеі, вяжуцца ў вадно прынцыпы поступу з нацыянальным пытаньнем. Бо і тут—у гэтай слабенькай яшчэ, толькі пачаўшай жыць, дзяржаве—істнуе як-раз траціна няпольскага насяленьня, ці, ўжываючы расейскае тэрміналёгіі, „інародцаў“, каторыя, ня гледзячы на ўсе канстытуцыйныя гарантыі, *фактычна* зьяўляюцца тымі-ж „грамадзянамі другога раду“.

Ды мала таго: апрача „правіцы“, якая і ня можа быць іншай, такі пагляд на „нацыянальныя меншасьці“ пануе ў добрай палавіне соймавае „лявіцы“. І ня толькі эндэкі, ня толькі п. прэзыдэнт Войцеховскі лічаць, што справы дзяржаўныя, як тварэньне ўраду, належаць выключна да палякоў, але і сярод левых груп выяўляецца як-быццам маўклівая згода на гэтае становішча.

Выяўляецца ў іх перш за ўсё *страх* перад закідамі з правага крыла, што яны, ідучы з „меншасьцямі“, ідуць гэтым самым проці інтарэсаў Польшчы. Польскі людаедзкі нацыяналізм паставіў траціну грамадзян Польскае Рэспублікі няпольскае нацыянальнасьці ў стан адвінавачаньня ў „здрадзе гаспадарства“, — і левыя групы як-быццам баяцца спракудзіцца, зносячыся з гэтымі „злачынцамі“, віна каторых—у тым, што яны жадаюць астацца такімі, якімі яны ёсьць, што ня хочуць дэнацыяналізавацца.

Калі польская рэакцыйная большасьць выдала суду двух паслоў-сацыялістаў, дык першым вынікам гэтага былі крокі „лявіцы“ ў кірунку аб'яднаньня з опозыцыйна настроенымі да ўраду п. Вітаса „нацыянальнымі меншасьцямі“ — дзеля супольнага змаганьня за грамадзкія свабоды і пашанаваньня асноў канстытуцыі. Аднак, калі ўзьнялося пытаньне аб тварэньні ўраду, апіраючыся на галасы „меншасьцяў“,—дык людзі, што ў душы шчыра лічаць гэта зусім натуральным, ня мелі адвагі рашуча пайсьці па гэтай дарозе. І гэтым тлумачыцца няўдача місіі п. Тугутта: ён быў прымушаны лічыцца з гэтай псыхалягічнай рысай польскае „лявіцы“.

Гісторыя тварэньня новага ўраду — гэта сумнае сьвядоцтва для польскага поступу нагул: тут нельга прыкладаць тае меркі, якую некалі прыкладалі да расейскіх паступоўцаў,— і ў Польшчы можна быць нават сацыялістам, маўкліва згаджаючыся на істнаваньне грамадзян двух катэгорыяў....

Кажам гэта не па адрасу п. Тугутта, які ўсё-ж такі выявіў многа добрае волі ў кірунку прызнаньня „інародцаў“ роўнапраўнымі грамадзянамі гаспадарства з кожнага пагляду. Кажам аб пазыцыі польскае прэсы, не выключаючы сацыялістычнае, якая ў гэтыя рашучыя мамэнты не адважылася заняць у справе грамадзкіх правоў „меншасьцяў“ выразнага становішча. І ў лічбе тых заданьняў, якія „Robotnik“ ставіў ураду п. Тугутта, ня было і ўспаміну аб унармаваньні палажэньня траціны нераўнапраўных грамадзян Польшчы.

Ня дзіва, што ўрад п. Грабскага ў праўным палажэньні „нацыянальных меншасьцяў“ не суліць ніякіх перамен. Прынамся, калі верыць рэдакцыі „Gazety Warsz.“, п. Грабскі адкрыта заявіў, што ў нацыянальнай палітыцы ён нічога зьмяняць ня зьбіраецца. І гэта панятна: п. Грабскі ведае, што *на гэтым грунце* ў яго ня будзе месца для змаганьня ні з „правіцай“, ні з „лявіцай“.

Ведама, з польскімі левымі групамі нас злучаюць справы *сацыяльнага характару*, якія для беларускага *працоўнага* народу маюць падставовае значэньне. З гэтым мы павінны лічыцца, разумеючы, што сацыяльнае пытаньне для нашых працоўных масаў важка ня менш, чым нацыянальнае. А йшчэ многа часу пройдзе перш, чым да польскага паступоўца і нават сацыяліста можна будзе прылажыць той крытэрый, які некалі прыкладаўся да перадавых людзей у расейскім грамадзянстве.

Сумны гэта вывад, але не безнадзейны: бо само жыцьцё не пацерпіць такое „падвойнае бухгальтэры“, якая адну мерку мае дзеля мераньня абавязкаў грамадзян Польскага гаспадарства, але дзьвюма рознымі меркамі мераець іх правы ў залежнасьці ад нацыянальнае прыналежнасьці.

Аб перамозе дэмакратыі.

Распад хьена-пястоўскай большасьці і зьвязаную з гэтым адстаўку габінэту Вітос—Корфанты лявіцовая прэса разглядала як перамогу польскай дэмакратыі. Хоць няўдача п. Тугута утварыць „дэмакратычна-лявіцовы“ габінэт крыху і ахаладзіла разгарачаныя галовы невылячымых аптымістаў, якія ўсё яшчэ бачаць у дэмакратызме радыкальнае срэдства ад усялякіх бедаў, і габінэт Ул. Грабскага і не знаходзіць ужо такога спачуцьця, якім мог-бы карыстацца ў гэтых кругах габінэт Тугута,—усё-ж такі перамога дэмакратыі лічыцца бясспрэчнай, а значыцца і надзеі на тое, што ўсё будзе добра, яшчэ не адцьвілі.

Мы таксама можам згадзіцца, што апошні габінэтны крызіс зьяўляецца перамогай дэмакратыі над крайняй чорнай рэакцыяй, далейшай ступеняй якой зьяўлялася-б немаскаваная дыктатура буржуазіі ў форме фашызму, але ня маем ніякай падставы бяскрытычна радавацца гэтай перамозе, тым больш што ўжо маем вялікі досьлед у гэтым кірунку, досьлед, якім узбагацілі нас цэлы рад дэмакратычных урадаў, пачынаючы ад габінэту „сацыяліста“ Марачэўскага і канчаючы габінэтам „пілсудчыка“ Сікорскага.

Мы ўжо ня раз пісалі аб тым, што дэмакратызм у тым значэньні, якое яму надавалася ў часе змаганьня буржуазіі з сярэднявекавым фэодалізмам за вызваленьне ў канцы XVIII і пачатку XIX стагодзьдзяў, а таксама ў перыяд змаганьня работніцкай клясы ў другой палове XIX ст. ужо ня істнуе і ня можа разглядацца як поступ уперад. Сучасны буржуазны дэмакратызм ня можна разглядаць як рух паступовы, а скарэй як замацаваньне перамогшай буржуазіяй таго, што яна ўжо здабыла, умацаваньне тых формаў эканамічнага і сацыяльнага жыцьця, якія забясьпечваюць ёй пануючае палажэньне. Як ведама, галоўным лёзунгам буржуазнага дэмакратызму зьяўляецца роўнасьць усіх грамадзян перад законам, агульнае, простае, роўнае, тайнае і прапарцыянальнае выбарнае права, свабода слова і сабраньняў і іншыя т. зв. дэмакратычныя свабоды, без якіх разьвіцьцё дэмакратычнага грамадзянства зьяўляецца немагчымым.

Сучаснае грамадзянства складаецца з паасобных сяброў, якія тым ці іншым способам здабываюць сабе срэдствы на пражыцьцё. У залежнасьці ад гэтага азначаецца і эканамічная прыналежнасьць кожнага чалавека да тэй ці іншай сацыяльнай клясы. Такіх паасобных слаёў у сучасным грамадзянстве знаходзіцца шмат: абшарнікі, багатыя сяляне, малазямельныя і безьзямельныя сяляне, прамыслоўцы, купцы, банкіры, самадзельныя рамесьнікі, урадоўцы, асобы вольных прафэсіяў, урэшце работнікі ўсялякіх гатункаў—прамысловыя, гандлёвыя, сельска-гаспадарчыя, хатняя прыслуга і г. д. Кожная з гэтых групаў мае свае асобныя інтарэсы, свае спэцыфічныя пагляды, якія галоўным чынам заўсёды маюць падставу ў тым, якім способам яны здабываюць сабе жыцьцёвыя срэдствы.

Вось-жа сучасны дэмакратызм і лічыць аднолькава-важнымі і справядлівымі ўсе гэтыя способы: і той, хто дзярэ скуру з другога, і той, з каго дзяруць гэтую скуру, хто ўласнай працай абрабляе свой шнурок зямлі і той, хто нічога ня робіць, а толькі падлічае свае капіталы і жыве з чужой працы—з пункту гледжаньня дэмакратызму маюць аднолькавую вартасьць і аднолькавыя правы. Дэмакратычная мараль аднолькава знаходзіць апраўданьне для ўсіх гэтых катэгорыяў працы, аднолькава расцэнівае багатых і бедных, усе супярэчнасьці сучаснага жыцьця імкнецца пагодзіць і зраўнаваць. Дзеля гэтага дэмакратызм ніколі ня можа быць ідэалам, а тым больш ідэалам клясы працоўных, якія будучы пазбаўлены усялякай уласнасьці, прымушаны прадаваць уласную працу, якая вызыскуецца маючымі клясамі. У ідэалёгіі пралетарыяту толькі праца кожнай адзінкі, толькі ўчасьце ў супольнай грамадзкай творчай працы, можа быць падставаю ўсякіх правоў. Хто не працуе, а мае здольнасьць да працы, той не павінен карыстацца ніякімі правамі ў сацыялістычным грамадзянстве.

Мы тут паказалі як дэмакратызм расцэнівае паасобныя клясы грамадзянства ў тэорыі; на практыцы справа выглядае шмат горай, бо тэорытычнае раўнапраўе ніколі ня мае месца ў жыцьці. Маючыя клясы, уладаючы найбольш рэальнай сілай — матарыяльным багацьцем, заўсёды трымаюць уладу ў сваіх руках і карыстаюцца ёю для поўнага паняволеньня шырокіх слаёў працоўных і яшчэ большага іх вызыску.

Зрабіўшы гэтыя агульныя ўвагі, пяройдзем да ацэнкі тэй палітычнай сітуацыі, якая вытварылася ў Польшчы пасьля апошняга ўрадовага крызысу, які зьяўляецца вынікам перамогі дэмакратыі.

Грабскі, творачы свой габінэт, стараўся знайсьці для яго як мага шырэйшую падставу ў Сойме, ахопліваючую ўсе групы ад эндэкаў і абшарнікаў Дубановіча да... P.P.S., імкнуўся, як і прыстала дэмакрату, прымірыць непрымірымае, аб'ядваць на нейкім супольным пункце ўсе клясы грамадзянства. Гэтым пунктам, па думцы п. Грабскага, зьяўляецца направа скарбу, разьвязаньне так грознага фінансавага і валютнага пытаньня. Усё гэта нам ужо добра вядома з таго часу, калі п. Грабскі быў міністрам фінансаў у такім-жа дэмакратычным габінэце ген. Сікорскага, і перамога рэакцыі прымусіла яго выйсьці ў адстаўку. Тады пасьля яго адстаўкі ў палавіне ліпня „Наш Сьця[...] у № 12 пісаў: [...] на-

„Пан Грабскі вышаў у адстаўку. Вышаў а[...] рамантык у польскім міністэрстве фінансаў. Далёкасяце[...] гаючыя і ўтапічныя, як і ўсе дробнамяшчанскі[...]яецца [...] гэтак

алы былі ягоныя замеры. Ен разумеў, што для запраўднага папраўленьня фінансаў ня выстарчыць узваліць усе цяжары на працоўную люднасьць, што толькі тады, калі і заможныя клясы возьмуць на сябе частку гэтых цяжараў, можна абараніць дзяржаву ад руіны і заграніцнага кантролю. Верыў, што буржуазія здабудзецца на ахвяры, а аздараўленьне фінансаў абапрэцца на роўнасьці ўсіх клясаў перад інтарэсамі „дзяржавы“ і „народу“.

І мы ведаем, што як толькі Грабскі зрабіў спробу абапёрціся на гэтай роўнасьці, як атрымаўшая ўладу буржуазія пасьпяшыла замяніць яго сваім чалавекам перш Лінда, пасьля Кухарскім. За гэты час мы перажылі нябывалы яшчэ спадак маркі, яшчэ большае павялічэньне інфляцыі, цяжар якой аканчальна зруйнаваў матарыяльна ўсіх, хто жыве працай сваіх рук, але за тое стварыліся варункі, пры якіх ня было ніякіх перашкодаў спэкуляцыі і вызыску.

Пан Грабскі, верны сваім дэмакратычным прынцыпам зноў ня траціць веры на аздараўленьне фінансаў пры шчырай ахвярнасьці ўсіх слаёў насяленьня. Што гэтая вера хутка будзе разьбіта, лёгка зразумець, бо буржуазія ня здольна на самаахвярнасьць; на пазбаўленьне хаця-б невялікай часткі сваіх даходаў і маемасьці дабравольна яна ніколі ня згодзіцца, а ўвесь цяжар дзяржаўных расходаў і расходаў па адбудове зруйнаванай вайной капіталістычнай гаспадаркі будзе старацца ўзлажыць на працоўныя масы. Хьена яшчэ зручней будзе чуць сябе, бо зможа ўсю віну за няўдачу фінансавага аздараўленьня зваліць на расхлябаную і слабавольную польскую лявіцу, якая, быццам, перашкодзіла зьдзейсьніць гэніальныя пляны Кухарскага.

Ня трэба забываць, што аздараўленьне фінансаў можа адбыцца толькі тады, калі адначасна будзе праводзіцца і аздараўленьне іншых галінаў дзяржаўнага жыцьця, а папярод эканамічнае, сацыяльнае і палітычнае вызваленьне прыгнечаных клясаў і ўраўненьне ў правах нацыянальных меншасьцяў, якія нізьведзены да грамадзян другога гатунку. Як далёкі ад гэтага пан Грабскі відаць хаця-б з яго заяваў прадстаўнікам розных клюбаў. Ніякіх рэформаў ён ня мае замеру рабіць; усё павінна застацца па старому; ды нават, каб гэтыя замеры і меў новы старшыня міністраў, дык зьдзейсьніць іх ня мог-бы, бо той конгломэрат палітычных партыяў, на якія будзе апірацца ягоны габінэт, ня мае абсалютна ніякае супольнае праграмы; у аснову істнаваньня габінэту паложаны компроміс, які як наагул кожны компроміс, ня дасьць ніякіх вынікаў апрача таптаньня на адным месцы.

Тое-ж самае, калі ня горш, і ў адносінах да нацыянальных меншасьцяў. Тут п. Грабскі проста баіцца нават закрануць гэтае пытаньне і выключае з сваё праграмы ўсё „што дражніла-б польскую люднасьць“ чытай эндэцкі шовінізм).

Хьенская прэса трыумфуе, што яе пагляд, што толькі „przyrodzony gospodarz“ можа правіць Польшчай, так лёгка і грунтоўна прышчапіўся польскай дэмакратыі, бо нават п. Тугут, не знайшоў у сабе сьмеласьці абяпёрці свой габінэт на блёку лявіцы і нацыянальных меншасьцяў—тэй фактычнай сілы, якая зваліла габінэт Вітаса—Карфантага, а імкнуўся абапёрці яго зноў такі на „польскай большасьці“ праўда цэнтро-лявіцовай, шукаючы падтрыманьня ў тых-жа Вітасаў і Карфантых. Страх паказацца меншым шовіністам, чым сама Хьена, прымусіў лідэра „польскага сялянства“ шукаць падтрыманьня ў хадэкаў і вітасаўскіх паўпанкаў.

Урэшце трэба адзначыць, што ўтварэньне „беспартыйнага“ ураду пана Грабскага нясе з сабою небясьпеку ўнясеньня новай няяснасьці ў працэс усё больш выразнага разслаеньня шырокіх масаў пад знакам клясовай барацьбы. Паскольку адкрытая рэакцыйная палітыка Хьены адкрывала ўсё новым і новым слаям вочы на сутнасьць справы, прычыняючыся да пераходу ў сьвядома-рэвалюцыйны лягер новых элемэнтаў, пастольку „беспартыйны дэмакратызм“ п. Грабскага можа часова затамаваць разьвіцьцё гэтага працэсу і павялічыць рады хістаючагася паміж правіцай і лявіцай дробнамяшчанства і сацыял-угадоўства.

Кумельган.

Дваццатыя угодкі Б. Р. Г.

Сярод няўстаннае барацьбы за самое сваё істнаваньне, за кожную беларускую школу, за кожную нацыянальную ці грамадзянскую ўстанову беларускае грамадзянства Заходняе Беларусі, відаць, проста не знайшло часу і энэргіі адсьвяткаваць сёлета дваццатыя ўгодкі закладзінаў першае палітычнае беларускае арганізацыі — *Беларускае Рэвалюцыйнае Грамады.* І тым больш дзіўна, што гэты важны юбілей прапусьцілі там, дзе беларускае нацыянальнае жыцьцё разьвіваецца нармальна, дзе як раз пануюць элемэнты рэвалюцыйныя: у Усходняй Беларусі.

Вось, хоць пры канцы гэтага юбілейнага году гожа ўспомніць аб першым пачатку *арганізаванае* беларускае рэвалюцыйнае работы, які адносіцца іменна да самага канца 1903 году.

Дваццаць гадоў таму назад у самадзяржаўнай Расеі было яшчэ нічым неабмяжованае панаваньне найчарнейшае рэакцыі. Ад страшэннага палітычнага і сацыяльнага ўціску стагналі работнікі, стагнала сялянства, стагналі ўсе „інародцы“, дый усе жывыя сілы расейскага грамадзянства. Цэнзура забівала кожнае жывое слова. Аб адкрытай, легальнай палітычнай ці грамадзкай дзейнасьці ня было і гутаркі. Легальна не магла істнаваць ні адна паступовая палітычная партыя, ня кажучы ўжо аб сацыялістычных.

Але пад гэтым вонкавым спакоем, які характарызавала пагаворка „тишь да гладь да божья благодать“, па ўсей вялізарнай Расейскай дзяржаве, у-ва ўсіх рознаплямённых яе краінах бурліла ўкрытае жыцьцё, ішла патайная напружаная рэвалюцыйная работа, якая толькі ад часу да часу выяўлялася ці то ў выбуху сялянскіх разрухаў, ці ў работніцкіх забастоўках, ці ў тэрорыстычных актах на найбольш дадзеўшых народу прадстаўнікоў улады. У Расеі істнавалі ўжо дзьве вялікія тайныя „усерасейскія“ арганізацыі—партыі сацыял-дэмакратычная і сацыял-рэвалюцыйная, ды цэлы рад рэвалюцыйных і сацыялістычных партыяў у „інародцаў“.

У канцы дзевяцьдзесятых гадоў мінулага сталецьця ў Менску залажыўся беларускі гурток моладзі, на чале якога стаяў ініцыятар яго, Іван Луцкевіч. Хаця ў працягу ўсяго дзевятнаццатага сталецьця мы бачым спробы распачаць беларускую работу, аднак, ці то грунт для яе ня быў яшчэ падгатаваны, ці не знайшлося адпаведных людзей, а толькі ніяк не ўдаваліся высілкі паасобных людзей згуртаваць, зарганізаваць і павясьці плянова, увёўшы ў адно русло. Тварцу менскага гуртка ў гэтым больш пашэньціла: з гэтага арганізацыйнага ядра вырас увесь магутны сучасны адраджэнскі рух.

Першыя крокі гуртка былі чыста культурнага характару: імкненьнем яго была культурна-прасьветная праца сярод беларускага сялянства ў роднай мове, пісаньне і друкаваньне беларускіх кніжак, азнаямленьне грамадзянства і асабліва моладзі з беларускай гісторыяй і этнаграфіяй. Гурток у 1902 годзе перанёс сваю дзейнасьць у Пецярбург, дзе ў вышэйшых школах вучылася многа моладзі з нашага краю. Тут ён прыняў назоў „Кола Беларускае Народнае Асьветы“ і прыступіў да шырэйшае працы. Але тут жа сустрэўся і з непераможнымі перашкодамі, якія і папхнулі больш радыкальныя элемэнты на шлях рэвалюцыйнае барацьбы ня толькі за волю, але і за самае права беларускага народу на істнаваньне. Першай—жа перашкодай зьявілася трываўшая яшчэ тады ад 1865 году забарона беларускага друку.

Галавой гэтых радыкальных элемэнтаў, іх будзіцелем і арганізатарам зьяўляецца ізноў-жа Іван Луцкевіч, дух вечна рухавы, жывы, бунтаўнічы. Гэта ён распачынае збор грошы на выданьне заграніцай пры дапамозе і пад фірмай П. П. С. рэвалюцыйнае брашуркі „Гутарка аб тым, куды мужыцкія грошы ідуць“ (Лёндан, 1903). Гэта ён знаходзіць людзей, адпаведных дзеля рэвалюцыйнае работы сярод сялян і работнікаў. І з яго імем злучаюцца закладзіны першае беларускае палітычнае арганізацыі, якая сёлета павінна сьвяткаваць дваццатыя ўгодкі свайго істнаваньня.

Першымі сябрамі Беларускае Рэвалюцыйнае Грамады былі, побач з Іванам Луцкевічам, брат яго Антон Луцкевіч, Вацлаў Івановскі, Казімір Кастравіцкі (псэўданім Карусь Каганец), Віктар Зеледзей,—пасьля Аляксандар Бурбіс, Аляізія Пашкевічанка (псэўд. „Цётка“) і др. Арганізацыя абнімала тры цэнтры: Пецярбург, Менск, Вільню.

Зусім натуральна, што новая рэвалюцыйная арганізацыя ў сваей праграме і дзейнасьці ўвайшла на той шлях, па якому ішлі падобныя арганізацыі другіх народаў. Зьніштажэньне расейскага самадзяржавія, аўтаномія Беларусі ў фэдэрацыйнай Расейскай Рэспубліцы, зямля сялянам — вось былі галоўныя пункты йшчэ даволі туманнае праграмы партыі. На ёй адбіваліся з боку сацыяльнага пагляды і эсдэкаўскія, і эсэраўскія. Але, хаця па сваей агульнай ідэалёгіі большасьць дзеячоў яе стаяла на марксістаўскай праграме, яны зразу былі прымушаны перайсьці ў апазыцыю да Расейскае Сацыял-Дэмакратычнае Работніцкае Партыі, як з прычыны яе цантралістычнага становішча, так і з прычыны зямельнае праграмы, адкідаўшай падзел зямлі між сялянамі. Фэдэралістычная канцэпцыя эсэраў прыцягівала сымпатыі беларусаў да гэтага расейскага рэвалюцыйнага кірунку, але і іх зямельная праграма, абапертая на зямельнай „общине“ (супольным уладаньні зямлёй усей вёскай з пэрыадычнымі „перадзеламі“ зямлі дзеля ўраўнаваньня сялянскіх дзялянак адпаведна да лічбы душ у хаце), не магла здаволіць беларускіх рэвалюцыянераў, якія перад усім лічыліся з імкненьнем беларускага сялянства да індывідуальнага ўладаньня зямлёй, з адсутнасьцяй у Беларусі тыпу вялікарускае „общины“ і, урэшце, з чыста гаспадарчымі паглядамі. І вось мы бачым, што першыя беларускія рэвалюцыяне-

Каляды на Беларусі.

Бадай усе галоўныя царкоўныя сьвяты, якія народ сьвяткуе, лічучы іх хрысьціянскімі, фактычна зьяўляюцца сьвятамі паганскага паходжаньня; толькі хрысьціянства, ня маючы магчымасьці ў першыя часы свайго пашырэньня перамагчы народныя звычаі—спадчыну вякоў, пературыла гэрыя паганскія сьвяты ў хрысьціянскія, зьвязаўшы з найважнейшымі мамэнтамі з жыцьця Хрыста, Маці Божае, сьвятых.

Праўда, народныя масы даўно ўжо забыліся аб пачатным значэньні гэных сьвятаў, але зьвязаныя з імі звычаі і абрады надоўга іх перажылі, ды патроху жывуць і цяпер. Аднак, няміласэрная рука часу сьцірае сьляды і гэтае астачы далёкае мінуўшчыны нашага народу: адвечныя звычаі і абрады шмат дзе зусім вывяліся, шмат дзе захаваліся ў дужа малой меры. А маладыя пакаленьні што—раз далей і далей адыходзяць ад спадчыны вякоў.

Да ліку паганскіх сьвятаў, ператураных у хрысьціянскія, належыць і тое сьвята, якое пачынаецца гэтымі днямі і зьвязана з Ражством Ісуса Хрыста. Ужо самы назоў, ужываны нашым народам: Каляды,—гаворыць нам аб тым, што гэта — сьвята бога Сонца, сымвалу тае жыватворнае сілы, што саграваe і дае сьвятло нашаму сьвету. Каб прыпомніць аб занікаючых старадаўных калядных абрадах, мы даем тутака невялікі нарыс А. Петрапаўлаўскага, надрукаваны ў 1908 годзе ў расейскім журнале „Этнографическое Обозрѣніе“ ў стацьці *„Коляды“ и „Купало“ въ Бѣлоруссіи.*

* * *

Каляды — сьвята зімовае. Яно зьвязана з ражственскім сьвятам і цягнецца таксама два тыдні. З нецярплівасьцяй чакае беларус гэтых сьвятаў; ужо ўпачатку Піліпаўкі дзяўчаты пяюць:

Ай, Калядачкі, вы барджэй, барджэй,
Вы нясіце нам у бліны драждждэй:
Нам Піліпаўка надакучыла,
Нам жамеры зубы праелі...

Да сьвята пачынаюць рыхтавацца дні за два, колюць сьвіней, робяць кілбасы; напярэдадні Ражства таўкуць у ступе пшонныя зёрны дзеля „куцьці“, кашы, якая абавязкова павінна быць на вячэру ў гэты дзень.

У часе Каляд бываюць тры Куцьці: першая—посная перад Ражством, другая — скаромная, ці багатая, перад Новым Годам, а трэцяя — посная перад Хрышчэньнем (Тры каралі). Найбольш любая беларускаму сэрцу багатая Куцьця:

Прыехала Каляда ўвечары,
Прывязла кілбас рэшата,
Кілбасы паставіла на стаўпе,
Сама-ж села на куце
У беленькім кажушку,
У чарвоненькім грабушку.

Беленькі кажушок—беленькі, новы гліняны гаршчочак; словы-ж „у чырвоненькім грабушку“ паказываюць, як старанна варыцца гэтая каша: яна павінна быць румяная, значыць зьлёгка запёкшыся зьверху, і гэная верхняя скарыначка мае напамінаць залацісты грэбень.

У часе таўчэньня першае Куцьці сыплюць жменю зярнят пшаніцы ці ячменю для кур у цэлы абруч, які мае выгляд поўнага кола, каб куры не бадзяліся, а заўсёды былі-б недзе недалёка ад хаты, наўкола яе, ды нясьліся-бы ў адным месцы. У іншых вёсках дзеля гэтае мэты ў самы дзень Ражства на падлозе вызначаюць вяроўкай кола і ў сярэдзіну пасыпаюць крыху куцьці.

У тыя тры дні, калі спраўляецца Куцьця, трэба пячы і бліны.

У працягу Каляд нельга рабіць ніякае работы, асабліва-ж нельга віць вяроўкі і круціць віткі на згароду (пляцень). Беларусы крэпка вераць, што за нарушэньне гэтага звычаю, асьвячонага вякамі, вінаватага хутка спаткае кара: у прыплодзе скаціны будзе нейкая загана. У радзіўшаеся жывёлы або ногі будуць калекія, быццам з іх нехта віў вяроўкі, або будуць дзьве галавы, або йшчэ нешта падобнае, ці будуць крывыя. Радзей такія няшчасьці бываюць з дзяцьмі. Беларусы так пільнуюцца гэтага загаду дзядоў, што ніхто не адважыцца нават вузла завязаць на вяроўцы. Калі хто праз няўвагу нарушыць гэты звычай, дык павінен у перадапошні вечар Каляд, на трэцьцю посную куцьцю, пры заходзе сонца разрубіць дзьве віткі на згародзе і кінуць іх на захад сонца, каб ня было ліха.

Бабы ў часе Каляд не прадуць і ня ткуць дзеля тае прычыны. Каб-жа хоць прыпадкам не нарушыць звычаю і не наклікаць гэтак біды, бяруць з лазьні венік, якім парыліся напярэдадні Каляд, і ў працягу сьвятаў мятуць ім хату, а пасьля—ў апошні сьвяточны дзень—разрубаюць яго і з пруточкаў вытыкаюць на сьнягу перад хатай кола.

У гэтых абрадах ясна выяўляецца адвечнае, цяпер прызабытае, стара-славянскае пакланеньне Сонцу, гэтаму цару прыроды, што пасьля доўгае, панурае зімовае пары ізноў варочаецца к людзям, ізноў дорыць іх сваей ласкай. Яно будзе ўсё большаць у меру большаньня дня, і затым усюды так яскрава адзначаецца форма сонца—кола.

У гэтыя дні, пасьвячоныя вялікаму божству Сонцу, можна ўміласьцівіць і ніжэйшых бажкоў. Гэтак на Каляды добра злажыць ахвяры Хлеўніку духу, які жыве ў хлявох. Дзеля гэтага ў досьвіткі першага сьвяточнага дня трэба забіць сароку,— а гэта вельмі трудна, бо гэтая мудрая птушка ў гэту раніцу некуды хаваецца. Забітую сароку за ногі падвешываюць на вушаку дзьвярэй, дзе стаяць коні. Такая ахвяра ўміласьцівіць Хлеўніка, які, калі гаспадар яго нечым угневіць, езьдзіць на яго конях уночы і тыя на раніцы бываюць у мыле. Калі-ж павесіць сароку, дык Хлеўнік будзе сваю злосьць спаганяць на ёй.

Да ліку другіх сіл прыроды, уасобленых стара-славянскай верай у паасобных божствах, належыць і Мароз. Некаторыя праявы гэтага ў беларускім звычаю лагодзяць і яго. На трэцюю Куцьцю ўвечары, калі ўся сям‘я сядзіць за вячэрай, гаспадар, гледзячы ў вакно, заклікае з вуліцы Мароз у госьці: „Мароз, Мароз, хадзі куцьцю есьці, а ўлетку па грачысе не валачыся: будзем зялезнай пугай біць!“ У іншых мясцовасьцях да гэтага дадаюць: „Не хадзі ні па бабох, ні па гур

ры зварачаюць сваю ўвагу на тыя палітычныя партыі, якія ўжо іствавалі тады ў суседніх народаў—палякоў, літвіноў, латышоў, украінцаў. З імі завязваецца цясьнейшая сувязь. Крэпкая ідэалягічная сувязь устанаўліваецца з П. П. С. Калі-ж у 1904 годзе выбухае расейска-японская вайна, Беларуская Рэвалюцыйная Грамада, Польская Партыя Сацыялістаў (— здаецца, Віленскі Камітэт), Літоўская Сацыял-Дэмакратычная Партыя і Латышская Сацыял-Дэмакратыя выдаюць палітычную адозву проці вайны—у чатырох мовах з подпісамі ўсіх гэтых партыяў на кожным выданьні.

Годы вайны — гэта пэрыяд разьвіцьця шырокае дзейнасьці Б. Р. Грамады ў народных масах. Творыцца рад районных камітэтаў і вялікая лічба вясковых арганізацыяў—галоўным чынам у Меншчыне (на палудзень аж да мястэчка Лоева на Дняпры), у Віленшчыне і Горадзеншчыне. Слабей сягалі ўплывы арганізацыі ў Вітэбшчыну, а найменш у Магілёўшчыну.

Выступленьне новае партыі ў Беларусі, дагэтуль зусім нязнанае, выклікала асабліва рупную дзейнасьць расейскае ўлады ў кірунку зьнішчэньня яе. Першай ахвярай зьяўляецца Іван Луцкевіч, які сядзіць некалькі месяцаў у Пецярбурскай перасыльнай, а пасьля Выбаргскай турме (1903 г.). У чародным годзе адбываецца ў Меншчыне чысьленыя арышты беларускіх агітатараў, папьіраўшых беларускія праклямацыі і брашуры рэвалюцыйнага зьместу, якіх з кожным годам прыбывае. Пападае ў менскі вастрог Антон Луцкевіч, Казімір Кастравіцкі, браты Кардэцкія і другія актыўныя працаўнікі. Але гэта мала адбіваецца на партыйнай рабоце: у вёсцы ўжо грунт быў падгатаваны непапулярнай вайной, а цэнтр партыі—ня гледзячы на арышты паадзінокіх сяброў яго—мае даволі сіл, каб замяніць выбыўшых байцоў.

У меру разрастаньня арганізацыі, у меру ўваходжаньня ў яе новых людзей з рознароднымі настроямі, у меру, ўрэшце, разьвіцьця актыўнае працы Б. Р. Грамады, усё больш і больш выяўляецца патрэба акуратна і дэтальна апрацаванае праграмы партыі. І вось у 1905 годзе ў Менску скліканы патайны партыйны зьезд, які і прыймае новую праграму, абапертую на прынцыпах марксаўскае тэорыі, і ў сувязі з гэтым зьмяняе свой назоў на **Беларускую Сацыялістычную Грамаду.**

Ня будзем тут затрымлівацца на дзейнасьці партыі пад гэтым новым назовам: мо ў дзвацатыя ўгодкі працы Б. С. Грамады, якія прыпадаюць у 1925 годзе, знойдзецца гісторыяграф, які гэта зробіць больш поўна. Гэткім кароткім нарысам — успамінам першага пэрыяду істнаваньня беларускае рэвалюцыйнае арганізацыі мы хочам толькі адзначыць *мамэнт выступленьня беларускае працоўнае масы, як сьвядомае нацыянальнае адзінкі, на сусьветную арэну арганізаванага змаганьня Працы з Капіталам.*

Г. Б.

Ці споўнілі Вы свой абавязак адносна Цэнтр. Беларускай Школьнай Рады? Ці заплацілі Вы належачую ад Вас грашовую складку за гэты месяц?

Францускія і ангельскія пігулькі ад землятрасеньня.

4/І г. г. на апошняй міжсаюзнай канфэрэнцыі ў Парыжу п. Пуанкарэ, зрываючы перагаворы, рэзка заявіў, што — ці з саюзьнікамі ці бяз іх — ён займе Рурскі басэйн і змусіць Нямеччыну заплаціць адшкадаваньні.

Тагачасны ангельскі прэм'ер Бонар Лоў галантна пажадаў яму пасьпеху, „бо толькі пасьпех здалее зьбліжаць абодва краі“... Так прынамсі разказвае п. Смогожэўскі ў „Gaz. Warsz.“

11/І Француская войскі занялі Эссэну пачалі акупацыю і цяпер трымаюць у сваіх руках амаль ня ўсю паўночна-заходнюю Нямеччыну, — усё жалезавугальнае сэрца гэтага найвялікшага ў Эўропе прамысловага арганізму.

„Пасьпех“ пачаўся. Але-ж—дзіўная рэч: прыязныя словы п. Бонар Лоў да п. Пуанкарэ спраўджаюцца неяк зусім наадварот!..

Амаль не праз увесь мінулы год п. Пуанкарэ меў у Руры і над Рэйнам заместа пасьпеху адны толькі паражэньні:—*эканамічныя*, бо акупацыя каштавала шмат *больш*, як давала „даходу“, ці здабычы вугля; і ўва ўсякім разе менш яго, як да акупацыі дастаўлялі Францыі самі немцы;—і *палітычныя*, бо пасыўнае спраціўленьне ўсяго „заваяванага“, але зусім мірнага, працоўнага насяленьня, вызывала гэткія драконаўскія рэпрэсіі, гэткія расправы — крывавымі драганадамі, казьнямі, тысячнымі высылкамі і вастрогамі, якія, пры ўсім бязсумлённым „ваенным пасьпеху“ бравых францускіх войскаў, забівалі ў вачох усяго запраўдна цывілізованага сьвету да канца маральна-палітычны прэсьціж Францыі, гэтага калісьці „перадавога байца за вызваленьне людзкасьці“...

Але якраз праз увесь гэты час францускіх няўдачаў у Руры і „Надрэніі“ адносіны Францыі і Англіі псаваліся, хоць неяк трымаліся ў пэўвай раўнавазе...

Але-ж калі 22/ІХ зруйнаваная амаль не да рэшты францускім жаўнерскім ботам Нямеччына спыніла пасыўнае спраціўленьне, па ўсей Англіі прабеглі нейкія заранвы трывожныя дрыжыкі, і адзін па адным усе набітыя консэрватыўным ангельскім бондарам на Антанту абручы пачалі трашчаць і спадаць з гэтай ўжо зусім разсохшайся і амаль ня зусім пустой бочкі...

Калі далей у сярэдзіне лістапада п. Пітынэс і іншыя нямецкія прамыслоўцы Рурскага абшару згадзіліся працаваць пад кантролям францускіх штыкоў, дык трывога ў ангельскай грамадзянскай апініі дайшла да таго, што ўрад прымушаны быў расьпісаць новыя выбары ў парлямэнт.

І вельмі важна, што гэтыя выбары якраз адбываліся ў той час, калі ўсе капальні вугля Рурскага раёну падпісывалі апрацаваныя п. Пуанкарэ „дабравольныя“ умовы з акупацыйнымі ўладамі, якія давалі францызам вельмі значныя карысьці—у відзе вугля і гатоўкі, а нават... пакрывалі расходы па акупацыі, як Руры, таксама і „Надрэніі“...

Гэтая бяццам аканчальная ўдача п. Пуанкарэ ў Дюсельдорфу аканчальна разьбіла ледзь трымаўшуюся Антанту, зрабіўшы Англію амаль не адкрытым ворагам Францыі.

Вось якія пекныя байкі разказвае польскім чытачам аб „шчырай прыязьні“ паміж п. Пуанкарэ і п. Бальдвінам і аб той „détente générale“ (аслабленьні напружаньня) ўнутры Антанты, бяццам меўшае месца дзякуючы апошнім „паразуменьням“ Францыі і Англіі, якіх спробы прадстаўнік апошняй у камісіі адшкадаваньняў п. Брэдбюры яшчэ так нядаўна—13/ХІ—вельмі дасьціпна называў „пігулкамі ад землятрасеньня“.

Цяпер пабачым справу адносінаў паміж Англіяй Францыяй з другога боку. Нядаўна высьвятляючы значэньне ангельскіх выбараў, мы казалі, што Англія, якая ня можа ўжо зьнясьці тэй паніжэньня, да якога сыпіхае яе ў Эўропе „сацыяльна-небясьпечная“ дыктатура Францыі, знойдзе магутныя сродкі, каб паваліць таксама дыктатуру Францыі, як праз увесь прапяг гісторыі валіла пачарована Філіпа II, Напалеона, Вільгельма...

І вось гэты страшэнны, выпрабаваны, магутны і неабмыльны апарат ангельскай сусьветнай дыплёматыі ўжо пушчаны ў ход...

Пішучы гэтыя радкі ўжо больш як год таму назам прадсказаў, што проці стаўшай на месца Нямеччыны Вільгельма таксама небясьпечная для людзкасьці Францыя Пуанкарэ Англія пачне ставараць гэтак сама каліцыю дзяржаў...

І зусім таксама, як процінямецкая каліцыя павялічвалася якраз у часе найвялікшых перамогаў і трыумфаў Вільгельма, расьце ў часе найслаўнейшай пабеды п. Пуанкарэ—процифранцуская...

Карыстаючыся з свайго магутнага марскога флёту і панкючы, дзякуючы яму, паміж іншым і на Сярэдземным моры, выкарыстаўшы вельмі спрытна ўсе тыя крыўды і паняверкі, якія парабіў п. Пуанкарэ Італіі і Гішпаніі, Англія ствараe на паўдні Францыі новую процифранцускую Антанту на места памершай старое—процінямецкай... Новая Антанта, маючы пераважаючы злучаныя флёты на Сярэдземным моры, зможа апіраючыся на Балеарскія астравы зусім адрэзаць Францыю ад яе афрыканскіх калёніяў...

Сярэдземнае мора — галоўны марскі шлях, які аднолькава злучае як Англію, таксама і Францыю з крыніцамі іх вялікадзяржаўнай моцы...

Але-ж мы ведаем, што Францыя ня толькі чэрпае з сваей Афрыкі як Англія з Індыі эканамічныя сокі для сваей мілітарнай сілы, але, дзякуючы апошняй вайне, вынішчыўшай амаль не на палову яе найлепшага мужчынскага насяленьня, змушана, на жаль, як для папаўненьня сваіх армій, таксама і для... памацаваньня сваей выраджаючаеся выцёвае, расавае моцы, карыстацца гэтак кажучы і біолёгічнымі сокамі сваей афрыканскай „базы“...

Дзеля таго зусім справядліва піша „Воля Народу“, што „адрэзаць Францыю ад Афрыкі азначае ня толькі крушэньне яе мілітарнай (ваеннай) сілы, але і сьмерць нацыі“...

Вось якое сьмяротнае аружжа знайшла з паўднёвага тылу і скіравала Англія процій Францыі, пабудаваўшай сабе магутны паветраны флёт, якім яна трымае ў страху Ангельскія астравы па паўночным сваім фронце...

Кожнаму ясна, што на паўдні, на моры не памогуць Францыі ані верная пакуль што Малая Антанта, ані васал Францыі Польша — сваімі сухапутнымі арміямі...

І хутка Францыі прыдзецца выбіраць паміж „эўрапейскай гегемоніяй“ і самым істнаваньнем сваім як нацыі...

Як лёгка спрытнай Англіі выкарыстаць незадаволеньні Італіі і Гішпаніі, вельмі ня цяжка зразумець: як Італія таксама і Гішпанія маюць у паўночнай Афрыцы вельмі важныя калёніяльныя інтарэсы, з якімі вострa канкуруюць францускія, але не ангельскія.

кох, ні па гарохах, мяжой абайдзіся, расой абаліся!“

У гэтай форме заклінаньня варты ўвагі словы: „будзем зялёнай пугай біць“. Можна думаць, што славяне, просячы нечага ў сваіх багоў, дзеля падмацунку часамі і пагражалі ім.

Дзяўчаты ў часе Каляд варожаць толькі на першую куцьцю. Пасьля вячэры бяруць у руку спад настольніка сена, якім насьцілаецца стол на ўспамін, што Хрыстос радзіўся ў жолабе,—на сена кладуць блін, на блін лыжку кашы і з усім гэтым выходзяць за вароты. Дзе забрэшуць сабакі, стуль прыдзе суджаны.

На трэцюю куцьцю, значыць, у перадапошні дзень сьвятаў, адбываецца „запісываньне Каляд“: гаспадар, узяўшы ў рукі першы сьпечаны ў гэты дзень блін, крэйдай рысуе крыжы на гаршчку з куцьцёй, на варотах і на ўсіх вушаках. Гэты звычай ужо вытвар больш новых часоў; гаспадар рысуе крыжы (—значыцца, ён хрысьціянін) і гэтым спадзяецца абараніць сябе ад тае злое сілы, якую перад тым лагодзіў.

З Калядамі зьвязаны і некаторыя прыметы. Калі на Хрышчэньне падае сьнег,—гэта на дабро: пчолы будуць раіцца, і бульба ўродзе. Чорная дарога на Каляды,—грэчка ўродзіцца. Калі на першую Куцьцю неба яснае і многа зорачак, дык пасьля першага веснавога дождажку будзе шмат грыбоў.

Агаркі лучыны, выбраныя ў часе Каляд з сьвятла, хаваюць да лета—да Купальскага сьвята.

* *
*

Мы падалі гэтае апісаньне Каляд, бо яно мае вялікую вагу і для пазнаньня веры нашых прашчураў, для знаёмства з іх паглядамі, цяпер забытымі і выяўляючыміся адно толькі ў падобных перажытках паганшчыны, як сьвяточныя абрады і звычаі. На вялікі жаль, аўтар гэтага апісаньня не падае нам ведамасьцей, у якіх ваколіцах Беларусі ён запісаў гэтыя звычаі, што, ведама, абніжае цану яго працы. Але і па ўсей нашай Бацькаўшчыне можна было яшчэ нядаўна сустрэцца з тым ці другім апісаным тут абрадам.

Праф. Зьдзехоўскі аб беларускай душы...

(Prof. M. Zdziechowski. Władysław Syrokomla. Pierwiastek litewsko-białoruski w twórczości polskiej. Wilno, 1924 г.).

На адбыўшымся 8/ХІІ у Віленскім Унівэрсытэце абходзе сталецьця ад дня нарадзінаў „польскага“ паэта Сыракомлі-Кандратовіча вядомы прафэсар п. Зьдзехоўскі, прачытаў лекцыю аб знамянітым паэце, якая толькі што выйшла ў сьвет асобнай брашурай.

Праца праф. Зьдзехоўскага настолькі цікава для нас беларусаў, якія з свайго боку маюць даволі рэзонаў лічыць Сыракомлю беларускім паэтам, хоць і спольшчаным, пісаўшым пераважна папольску, але-ж запраўдным беларусам, і ня толькі па „месцу нараджэньня“, але і па найглыбейшым асновам свайго духоўнага складу,—што варта ня толькі даць шырокім беларускім кругам націцьце аб гэтай вельмі цікавай працы, але варта-б было нават—перагледзеўшы нанова ўсе палажэньні аўтара, папырыць і паглыбіць яго характарыстыку Сыракомлі, як паэта з беларускай душой,—давясьці ўсё, што кажа праф. Зьдзехоўскі да апошніх, часам як быццам закрытых нават для яго крытычнай „зоркасьці“, ці можа для яго „польскай душы“ вывадаў...

Але зробім пакуль што толькі першае — меншае...

Праф. Зьдзехоўскі належыць у кожным разе да такіх, рэдкіх у сучаснай Польшчы, людзей, якія ня маюць ані патрэбы ані жаданьня дапасоўвацца да „настрояў“ і „злобаў“ палітычнага дня, і маюць адвагу думаць да канца ўсё, што ім кажа іх шырокі кругазор мысьлі і шчырае пачуцьцё сэрца.

Дзеля таго праф. Зьдзехоўскі ня толькі непапулярны, амаль не байкатаваны ў сучасным польскім грамадзянстве, але гэткімі запраўднымі праваднырамі апошняга, як паны Обсты, лічыцца нават амаль ня „ворагам Польшчы“... — І гэта — дзеля таго, што ён мае адвагу „ў Польшчы“ прызнаваць, напрыклад, высокія вартасьці нямецкай ці нават расейскай культуры..., або з трыбуны віленскага чыста польскага да ўшчэнт „крэсовага“ унівэрсытэту—у часе пануючых цяпер у Польшчы charakteryzujących epokę naszą centralistycznych namiętności i niwelujących szałów“ мае сьмеласьць абвяшчаць гэрэтычныя ідэі ў духу „Гарадзельскай уніі“, казаць аб індывідуальнасьцях „краёвых“, аб pierwiastkach litewsko-białoruskich w poezji polskiej“ і іншых прыкрых для „poprawnej polszczyzny“ рэчах...

Але з другога боку гэтая „Гарадзельская унія“, якую шаноўны прафэсар лічыць „szczytem“ „хрысьціянскай палітыкі“ Польшчы, яго пекная думка аб тым, „каб польская мысьль, польская культура зьяла тым самым сьвятлом, якое прыцягвала... у XV стагодзьдзі да сувязі з Польшчай суседнія краі і народы“ (ст. 33),—пайлепей паказываюць, што мы маем дзела з ідэалізатарам мінуўшчыны, з рамантыкам у палітыцы, якому запраўдныя жыцьцё, запраўдная палітычная рэвалюцыя аднаўленьне стасунку адкаэае—на „гарадзельскія лятуценьні“—Рыскім мірам...

Для нас у-ва ўсей гэтай рамантычнай ідэолёгіі праф. Зьдзехоўскага бязспрэчна важны толькі той яго бязумоўны і суровы маральны прысуд гэтага адзінага з вельмі нялічных палякоў, запраўды дайшоўшых, паводле яго ўласнага выразу, да „чыстага зьместу чалавека“, прысуд усей той сучаснай Польшчы, якая ня толькі топча можа для каго і мілую „гарадзельскую“ мінуўшчыну, але якая—што шмат важней—сваей „рыскай“ палітыкай зьнішчае рэальныя магчымасьці на толькі палітычнага разьвіцьця з пачуўшымі сябе—і бяз яе згоды і ласкі — зусім роўнапраўнымі і вольнымі народамі, у часцы — з народам беларускім, але гэтым самым газардоўна ставіць на карту моў нават і ўсю сваю рэальную будучыню...

Праф. Зьдзехоўскі не належыць да прыяцеляў беларускай ідэі, як наагул не зьяўляецца прыхільнікам самавызначэньня і разьвіцьця краёў

Францыя нядаўна вельмі балюча скрыўдзіла Італію, рэзка адмовіўшы Мусоліні ўчасьця у Танжэрскай Канфэрэнцыі. Што датычыць Гішпаніі, дык нядаўнія паўстаньні ў гішпанскім Марокко (калёнія у Паўн. Афрыцы) і паражэньні гішпанскіх войск, вызваўшыя „генаральскую рэвалюцыю“ у краі і стварыўшыя дыктатуру Прімо Рівэра, зробленую, як добра ведае гішпанская апінія, не без дапамогі Францыі...

Вось як ствараецца і дасьпявае гэтак званы „лацінскі блёк“, які, паводле думкі Англіі павінен будзе калоць ззаду Францыю, калі яна павернецца сваім грозным „паветраным фронтам“ да Англіі і пачне пагражаць усім, хто не паслухае загадаў яе „наймацнейшай арміі ў Эўропе“...

І трафна кажа цытаваная львоўская газэта, што „сотня сухапутных пабедаў не заменяць аднаго паражэньня, якое Францыя панясе тутака на Сяродземным моры“...

Вось якія ангельскія пігулкі ад таго землятрасеньня, якое рыхтуе Францыя. **С.**

Палітычныя падзеі.

ПОЛЬШЧА.

Пасьля таго, як п. Тугуту не ўдалося сфармаваць новы габінэт, які мог-бы апірацца на левай палавіне Сойму, Прэзыдэнт Рэспублікі даручыў утварэньне габінэту п. Уладыславу Грабскаму, які быў міністрам фінансаў у габінэце ген. Сікорскага і прымушаны быў выйсьці ў адстаўку пасьля пераходу ўлады ў рукі Хьена-Пяста.

П. Грабскі галоўным пунктам сваей праграмы паставіў направу скарбу і перш меў утварыць габінэт, у які ўваходзілі-б прадстаўнікі і правіцы і лявіцы. Пасьля перагавораў з рознымі соймавымі клюбамі п. Грабскі мяняў намечаны сьпісак міністраў, аж ўрэшце 19-га сьнежня прадставіў Прэзыдэнту Рэспублікі сьпісак новага габінэту ў гэткім складзе:

Уладыслаў Грабскі—старшыня Рады міністраў і міністар скарбу,

Уладыслаў Солтан — міністар унутраных спраў,

Уладыслаў Выганоўскі—міністар справядлівасьці,

Ген. Казімір Сосноўскі—ваенны міністар,

Б. Міклашэўскі — міністар рэлігіных спраў і асьветы,

Яз. Кедронь—міністар прамысловасьці і гандлю,

К. Тышка—міністар дарагоўлі,

Л. Дароўскі—міністар працы,

З. Людкевіч—мін. зямельнай рэформы,

К. Бэртоні—кіраўнік мін. заграпічных спраў,

Яз. Рачынскі—кір. мін. земляробства,

М. Рыбчыньскі—кір. мін. публічных работаў.

Прэзыдэнт Рэспублікі зацьвярдзіў гэты сьпісак міністраў.

У чацьвер новы старшыня міністраў сказаў свае экспозэ ў Сойме.

Цікава зазначыць, што п. Ул. Грабскі, вядучы перагаворы з прадстаўнікамі нацыянальных меншасьцяў заявіў, што адносіны яго да нацыянальных меншасьцяў будуць апірацца на істнуючыя законы, але ўсё, *што магло-б дражніць польскую люднасьць, выключыць з сваіх плянаў.*

Дзеля гэтага прадстаўнікі украінцаў п. п. Підгірскі і Васынчук заявілі, што ня бачаць з боку п. Грабскага імкненьня да зьмены ў дасюляшняй нацыянальнай палітыкі, і дзеля гэтага ня могуць выказаць яго габінэту даверыя.

Тое самае заявіў і старшыня Беларускага Клюбу пасол Тарашкевіч, дадаючы, што ня верыць у аздараўленьне фінансаў пры гэткіх адносінах ураду да польскіх грамадзян іншых нацыянальнасьцяў.

Пасьля дыскусіі над экспозэ старшыні міністраў Ул. Грабскага ў іменным галасаваньні Сойм выказаў даверые новаму Ураду. За даверые галасавалі эндэкі, хадэкі, хр.-нар., пяст,—193 галасы, проціў украінцы, беларусы, камуністы, жыды і немцы (76 гал.); Вызваленцы і P.P.S. устрымаліся ад галасаваньня.

Адстаўка маршалка п. Ратая Соймам не прынята да ведама.

У Варшаве адбылася канфэрэнцыя прафэсыянальных саюзаў. З прычыны таго, што правадыры P.P.S. запрапанавалі рэзалюцыю, у якой нападалі на дзейнасьць камуністычнай партыі, прадстаўнікі многіх праф. саюзаў пакінулі паседжаньне і ўчасьця ў галасаваньні ня бралі.

Польшча ўрэшце прызнала ўтварэньне Саюзу Радавых Сацыялістычных Рэспубік.

Пастуляты Беларускага Пасольскага Клюбу.

У часе перагавораў п. Тугута ў справе утварэньня габінэту, Беларускі Пасольскі Клюб выставіў гэткія мінімальныя дамаганьні, ад выкананьня якіх ставіў у залежнасьці сваё падтрыманьне габінэту Тугута:

1) Зьмяншэньне выдаткаў на войска; 2) неадкладнае спыненьне асадніцтва; 3) рэвізія ўсіх вастрогаў і неадкладнае ўручэньне актаў абвінавачаньня арыштаваным беларусам; 4) утварэньне беларускага падсэкрэтар'яту альбо міністэрства беларускіх справаў, 5) звальненьне Навагрудзкага, Віленскага і Беластоцкага ваяводаў, а ў першую чаргу Навагрудзкага і назначэньне на яго мейсца беларуса; 6) дапушчэньне беларусаў на дзяржаўную службу.

У справе беларускай асьветы Клюб дамагаўся: скасаваньне школьных вокругаў на абшарах ваяводзтваў Віленскага, Навагрудзкага і Беластоцкага і ўтварэньня аднаго школьнага вокругу. Заступнікам куратара павінен быць беларус; у Навагрудзкім ваяводзтве школьныя інспэктары павінны быць беларусы; неадкладнае адкрыцьцё 100 беларускіх школаў, 2 вучыцельскіх сэмінарыяў і аднэй гімназіі.

Клюб паставіў варункам, што п. Тугут уключыць гэтыя пастуляты ў сваё экспозэ і зложыць адпаведную дакларацыю.

АНГЛІЯ.

Новы парлямант зьбярэцца ў палове студня. Пасьля троннай прамовы распачнецца дыскусія, вынікам якой, трэба спадзявацца, будзе адстаўка консэрватыўнага ураду. У такім выпадку місія ўтварэньня новага ўраду будзе даручана лідэру Партыі Працы, Мак-Дональду. Партыя Працы як мы ўжо пісалі, мае ў сваей праграме высокае ападаткаваньне капіталістаў і нацыяналізацыю вялікіх прадпрыемстваў. Калі лібэралы не падтрымаюць у гэтых пытаньнях Партыі Працы, дык тады Мак-Дональд падасца ў адстаўку, альбо запрапануе распусьціць парлямант і назначыць новыя выбары. Цікава між іншым, што ўжо цяпер міністэрства заграпічных спраў зьвярнулася да Мак-Данальда, як да будучага міністра заграпічных спраў, каб ён выказаў свае адабрэньне для ангельскіх прадстаўнікоў у рапарацыйнай камісіі.

Лібэралы як Асквіт, таксама і Лейд-Джордж выступаюць проціў габінэту Бальдвіна.

НЯМЕЧЧЫНА.

Урад Маркса, які атрымаў надзвычайныя паўнамоцтвы, дзякуючы падтрыманьню сацыял-дэмакратаў, у першую чаргу выкарыстаў гэтыя паўнамоцтвы для зьнясеньня 8 гадз. дня працы, дазваляючы прамыслоўцам ў паразуменьні з работнікамі павялічыць рабочы дзень да 10 гадз. І гэта ў той час, калі ў Нямеччыне лік безработных з кожным днём павялічваецца. Добра бароняць нямецкія сац.-дэм. інтарэсы работнікаў!

У Баварыі фашысты зноў павялічылі сваю дзейнасьць, рыхтуючы новы пераварот. Спадзяюцца, што ў хуткім часе фашысты зноў выступяць актыўна.

ГРЭЦЫЯ.

Адбыліся выбары ў парлямант. Лібэралы атрымалі—250 мандатаў, рэспубліканцы—120 і аграрыі—6. Рэспубліканцы зарганізавалі дэманстацыі, у якіх дамагаліся зваленьня караля і абвешчаньня рэспублікі. Рада міністраў на спэцыяльным паседжаньні пастанавіла запрапанаваць каралю, каб ён на часе, пакуль новы парлямант аканчальна не ўстановіць формы праўленьня ў Грэцыі, выехаў заграніцу. Кароль пакінуў Афіны і выехаў у Румынію. Можна лічыць пэўным, што ў Грэцыі будзе абвешчана рэспубліка.

С. С. Р. Р.

Чычэрын выслаў Прэзыдэнту Злучаных Штатаў Куліджу ноту, у якой выяўляе жаданьне ўзнаўленьня паміж абодвымі краямі прыязных адносінаў, якія-б апіраліся на падставах ўзаемнага няўмешваньня у ўнутраныя справы.

Узноўлены вываз масла з Радавых Рэспублік у Англію. Ужо вывезена 120.000 пудоў; у будучым годзе экспорт павялічыцца да 450.000 пудоў.

У некаторых заграпічных газэтах зьявіліся весткі, што з прычыны вялізарнага дэфіцыту мае быць зачынены Прамысловы Банк у С.С.Р.Р. „Роста“ падае, што гэтыя чуткі ня маюць ніякай падставы. Прамысловы Банк, ня гледзячы на вялізарныя арганізацыйныя расходы ня толькі ня мае ўбыткаў, але меў адзін мільён золатам чыстага даходу. Банк мае 40 аддзелаў ува ўсіх Радавых Рэспубліках. Банк мае зносіны з найбольшымі крэдытовымі ўстановамі заграніцай. Закладны капітал хутка будзе павялічаны.

ГРАМАДЗЯНЕ! Дарагоўля расьцець. Выдаваньне цяпер газэты вымагае вялікіх коштаў. Зьбірайце сярод знаёмых ахвяры на беларускі прэсовы фонд! Падтрымлівайце сваю газэту акуратнай высылкай падпісных грошай. Захвочвайце да падпіскі другіх!

званых малых народаў, даводзячы, што толькі ў вялікіх нацыянальна-дзяржаўных басэйнах можа да найвышэйшага людзкога тыпу даходзіць чалавек, што толькі вялікія „фабрыкі культуры вялікіх гістарычных народаў выпрабляюць паўнацэнныя агульналюдзкія вартасьці у-ва ўсіх галінах духоўнай творчасьці чалавека... Пад моцным ўплывам нямецкага духу праф. Зьдзехоўскі апраўдывае, так сказаць, „духоўны імпэрыялізм“ вялікіх народаў, у частцы прапаведуе вялікую „місію“ польскага духу „на ўсходзе“. Проці такога, гэтак кажучы, „чыста духоўнага гвалту“ ня было-б ні магчымасьці ні сэнсу абурацца і вясьці барацьбу... Але гэты практыкаваны „ў нябесным пляне“ духоўны імпэрыялізм вялікшага народу становіцца вельмі небясьпечным, калі, як у Польшчы, „ў зямным пляне“ пануе самая зьвярыная палітыка матар'яльнага гвалту, шалее „фізычны імпэрыялізм“, які ня толькі адбірае ў слабейшага народу магчымасьці свабоднага карыстаньня духам і культурай старшага народу, ламаючы яго арганічныя, нацыянальныя „фільтры“, але адкрыта і цынічна ставіць сабе, як мэту, фізычнае зьніштажэньне папаўшага ў яго рукі меншага ці малодшага народу...

Адказам на гэты супольны „Drang“, супольны гвалт абодвух саюзных імпэрыялізмам можа быць толькі, так сказаць, „зачыненьне нацыянальнай граніцы“, і „таможаная вайна“ з небясьпечным, руйнуючым „ўплывам“ і „ўвозам“ і — перадусім умацаваньне якраз тых самых „нацыянальных фільтраў“, праз якія павінны праходзіць у нашую душу ўсе гэтыя „ўплывы“, каб яны запраўды абагацілі наш дух, а не „расчышчалі“ ў нашай душы месца для чужога, „вышэйшага“ польскага духу...

Усе небясьпекі гэтай руйнуючай вольнае, самастойнае разьвіцьцё народнай душы, крадучае яе першародзтва ў свайго Бога-Прыроды, атручываючы яе пачаткавы біолёгічны оптымізм, без якога няма ані жаданьня ані сэнсу жыць, які зьяўляецца першым залогам бязьмежнага духоўнага росту народа, — ўсе гэтыя небясьпекі найлепш дэманструюцца на прыкладзе таго паэта, на сырым камлі беларускай душы якога была, здаецца, нават без усякага гвалту—самымі „гарадэльскімі“ мэтадамі зроблена гэтая прышчэпка польскай мовы і польскага „духу“...

Мы пойдзем разам з праф. Зьдзехоўскім па гэтаму пахнючаму саду беларускай душы Сыракомлі-Кандратовіча, але спрабуем яшчэ глыбей, як гэта зрабіў гэты прызнаны ўсім сьветам „тайнаслухач“ чалавечай душы ў найпякнейшых яе аспэктах, і пабачым, ці запраўды гэтая прышчэпка „кароны“ польскага духу дала моцны, жыцьцярадасны самасьцьвярджаючы — неперарможны ўзрост беларускаму караню ці „камлю“ душы паэта...

Калі на гэтае пытаньне мы атрымаем адказ дадатны, тады трэба будзе прызнаць, што беларускі камель бяз болю, як у сваё арганічнае прадоўжаньне можа ўрастаць у польскую карону... пры, зразумела, усіх тых выняткова спрыяўшых варунках і абставінах, якія калісь стварала для польшчыўшайся беларускай шляхты польская ўлада... Але-ж калі на нашае, як кожны зразумее, прынцыпова важнае пытаньне мы атрымаем адказ адмоўны, дык трэба будзе праф. Зьдзехоўскаму згадзіцца, што ня толькі яго талентна і шчыра сказанае слова аб „польска-беларускай“ душы Сыракомлі недасказана ім да канца, але—яшчэ й далей—што яго галоўная, прынцыповая „гарадэльская тэза“ аб бязумоўных дабрадзействах польска-беларускай „уніі“ аб дзьвюх народных душах... пад гэгэмоніяй польскага духа... — павінна будзе паддацца грунтоўнаму перагляду...

Як мы казалі, пакуль што мы абмяжоўваемся толькі рамкамі працы цытатаў і прыкладаў лекцыі праф. Зьдзехоўскага, якія перадусім маюць ужо тую бясспрэчную вартасьць, што запраўды шукаюць праўды і ўмеюць у пэўнай меры яе знайсьці,—значыць такому правадыру па духоўнаму саду паэта можна сьмела паверыць сваю руку...

Ня можа быць ніякага сумліву ў тым, што сам Кандратовіч афіцыяльна чуў сябе паляком, што ў пэўнай, а нават вельмі значнай, меры „гарадэльская ўнія“ ў яго душы сталася бясспрэчным трывалым фактам...

„Няма Літвы бяз Польшчы, ані Польшчы бяз Літвы“ (Літвы г. зн. Беларусі),—казаў ён сам у вядомым пазнанскім тосьце. Нацыянальна-палітычная сьвядомасьць у яго часы магла быць у ім толькі польская, і не аб тым мы будзем тутака вясьці нашую гутарку.

Мы ўсе настолькі прывыкаем да пэўных рэчаў, якія штодня бачым і чуем, што лічым іх зусім звычайнымі і зразумелымі і нічуць ня трывожымся, каб вытлумачыць сабе тое ці іншае, можа вельмі важнае ці вельмі ненармальнае зьявішча.

Як ведама, мы найлягчэй прывыкаем... да чужога гора, да чужога суму і спакойна тлумачым сталым асабістым ці нацыянальным „характарам“ ці „тэмпэрамэнтам“ тое, што зусім ня мае, а тым больш—не павінна мець—перадусім характару сталасьці, як рэч ненармальная, руйнуючае жывы дух асобы ці цэлага народу.

Гэты сталы сум асобы ці народу мае заўсёды свае глыбокія прычыны, і запраўдная актыўная любоў да таго ці да другога сьвядома ці несьвядома якраз кіруецца да гэтых найглыбейшых нетраў хворага духу і, калі яна зьяўляецца запраўднай сілай, дык і даконывае запраўдны цуда сцаленьня,—ўваскрашае заснуўшы ці забіты, ледзь тлеючы пачатны біолёгічны оптымізм нашай духоўнай прыроды...

Кожны ведае, што ў гэтым і зьмяшчаецца той „цуд ўваскрашэньня любоўю“, якое гэтак праславілі ўсе паэты ўсіх часоў і народаў...

Любоў уваскрашае радасьць жыцьця, асьвячае і асьвятляе ўсю прыроду навакола мяне, а перадусім—праслаўляе і благаслаўляе ўсю прыроду ўва мне самым—дае мне любоў да мяне самога, калі яе да таго ня было...

А паводле найлепшага, найпякнейшага азначэньня Спінозы, пачуцьцё радасьці ў маей сьвядомасьці зьяўляецца адбіцьцё аб'ектыўнага, рэальнага росту і пашырэньня маей душы—наагул усей маей запраўднай — прасьвятлёнай і асьвячонай істоты...

І значыцца—наадварот—пачуцьцё суму, жур-

З Польскага Сойму.

Прамова пасла Ф. Ярэміча у справе сьпешнай прапазыцыі паслоў Беларускага Пасольскага Клюбу аб надужыцьцях паліцыі ў Косаўскім павеце.

Высокая Палата! Ад папярэдняга і сучаснага ўраду ў іх экспозэ мы чулі завярэньні, што маюць замер увясьці найбольш радыкальныя зьмены ў адміністрацыі на т. зв. Усходніх Крэсах. Але ніякіх зьменаў ад таго часу мы ня бачым, затое сучасны ўрад увёў сыстэму ўпраўленьня, дзякуючы якой пачалі пышна цьвісьці засьценкі сярэднявяковай інквізіцыі. Відаць, пэўна група адміністрацыі ўважае гэта за тыя зьмены, якія абвесьціў сучасны ўрад, бо ў працiўным выпадку не ўводзілі-б гэтай сыстэмы.

Усюды кажуць, што на Крэсах гуляюць банды. Гэта так. Банды гуляюць. Калі будзе істнаваць гэтая сыстэма, дык і надалей будуць гуляць. У свой час я сказаў у адміністрацыйнай камісіі, што сама паліцыя фабрыкуе бандытаў. Сяньня гэтыя словы паўтараю. Бо, прашу паноў, што павінен рабіць сын, калі быў прысутным пры катаваньні 60 гадовага бацькі? Што павінен зрабіць брат, які бачыў, як знасілавана была ягоная сястра, а гэта мела мейсца ў Горадні? Калі гэтак будзе і надалей, дык бязумоўна люднасьць прымушана будзе сама бараніць сваіх элемэнтарных грамадзянскіх правоў.

Панове можаце сказаць, што люднасьць мае легальныя спосабы, але яна гэтых легальных спосабаў ня мае, бо на Крэсах няма правапарадка. І вось да сёньняшняга дня катуюць люднасьць ня толькі паліцыянты, але і вышэйшыя прадстаўнікі ўлады, як павятовыя камэнданты паліцыі, што мела месца ў Косаўскім павеце, дзе павятовы камэндант службова заклікаў у дзяржаўную ўстанову і скатаваў солтыса Паўла Мігеля з Косаўскай гміны. Куды мае йсьці гэты чалавек скардзіцца? Да таго самага камэнданта, каб яшчэ больш пабіў? Ці да старасты, які скажа яму: калі атрымаў дык маўчы, бо калі хочаш прававаца, дык атрымаеш яшчэ больш. Ёсьць яшчэ адзін шлях—пайсьці да пракурора. Пракурор зажадае доктарскага пасьведчаньня аб пабоях, але хто яму выдасьць гэтае пасьведчаньне? Прыватны доктар гэтага ня зробіць, бо пабаіцца пэўных пасьледстваў, урадовы-ж доктар таксама ня выдасьць пасьведчаньня, бо будзе баяцца страціць пасаду.

Праўда ёсьць яшчэ адзін шлях—зьвярнуцца да паслоў. Але, панове, тады гэткі грамадзянін рызыкуе наразіцца на яшчэ большыя няпрыемнасьці; проці яго тады могуць распачаць працэс аб прыналежнасьці да нейкіх антыдзяржаўных і „wywrotowych“ арганізацыяў. Цяпер, бадай, няма ніводнага украінскага ці беларускага пасла, выданьня якога-б не дамагалася пракуратура ў Сойма.

Павінна быць радыкальная зьмена, але ня ў тым сэнсе, як абяцае п. Міністар праз павялічэньне паліцыі; трэба каб гэтая паліцыя не прысылалася з Галіччыны, бо яна ня знае ні псыхолёгіі насяленьня, ні ягонай мовы. Радыкальная зьмена напярод павінна быць зроблена ў тым, каб скасаваць гэтыя засьценкі, якія істнуюць да сягоньняшняга дня; трэба заклікаць да службы мясцовую люднасьць, і тады будзе парадак і лад.

Далей прымушаны яшчэ раз зьвярнуцца да Высокай Палаты, каб нарэшце скончыць з усім гэтым бяспраўем. Гэтая антыдзяржаўная работа вядзецца не праз тых паслоў і людзей, якія цяпер крычаць, але праз тых урадоўцаў, праз тых адміністратараў, якія цяпер фактычна бяскарна бясчынствуюць на Крэсах.

Прашу Высокую Палату прыняць сьпешнасьць нашай прапазыцыі і выслаць камісію з учасьцем прадстаўнікоў Міністэрства Справядлівасьці і Міністэрства Унутраных Спраў, каб там на месьце былі сьцьверджаны надужыцьці, і камісія магла спыніць дзейнасьць, эвэнтуальна аддаць пад суд вінаватых у гэтых праступленьнях. (*Воклясі на лаўках нацыянальных меншасьцяў і лявіцы*).

З газэт.

Сымвалічная дата.

Есьць выпадкі, якія маюць сымвалічнае значэньне; да такіх належыць і развал правае польскае большасьці ў Сойме, а з ім разам упадак ураду п. Вітаса. Аказалася, што гэтае паражэньне „правіцы“ зышлося з угодкамі нягоднага забойства эндэкам Невядомскім першага прэзыдэнта Польскае Рэспублікі, Нарутовіча: абодва здарэньні сталіся 16 сьнежня. І ў гэтым—глыбокі сымвал: сымвал няўхільнае перамогі сьветлых, высокіх ідэалаў, якія ўасабляў забіты Прэзыдэнт, над духам ненавісьці, злосьці, самалюбства, якім пранікнута ўся эндэцкая партыя.

З гэтае прычыны „Robotnik“ піша:

> У гадавіны леташніх крывавых выпадкаў валіцца ўрад, у якім найвялікшую, кіраўнічую ролю іграла Хьена. Як красамоўна зыйшліся гэтыя дзьве даты! Якой компэнсацыяй для польскае дэмакратыі зьяўляецца факт, што на ўгодкі злачынства проці дэмакратыі і Рэспублікі творыць уладу правадыр сялянскае „лявіцы“—пасол Тугут—пад лёзунгам мірнага разьвіцьця дэмакратыі і забясьпечаньня, угрунтаваньня, расьцьвету Рэчыпаспалітай!

Паміnaньне забітага Нарутовіча прадстаўляе—побач з справай перамены ўраду — галоўную тэму польскае паступовае прэсы з 16 сьнежня пры поўным маўчаньні правае прэсы. І гэта так панятна: эндэкі, каб ня страх перад судом, паміналі-бы не забітага прэзыдэнта, а ягонага забойцу — „свайго“ чалавека....

Ізноў Обст.

Іоганн Обст узяў на сябе абавязак запаўняць усе эндэцкія газэты ў розных мястох Польшчы сваей дадзеўшай ужо на віленскім грунце брахнёй аб беларусах. Самыя бязглуздыя выдумкі, якімі за апошні час эндэцкая прэса карміла сваіх чытачоў, зьяўляюцца так сыстэматычна і плянова, што іх можна было сьмела лічыць падгатоўкай цямнейшых элемэнтаў Польшчы да нейкага наскоку ўлады на беларусаў. Упадак эндэцкага ўраду аднак, разстроіў спадзяваньні эндэкаў. І хоць апошняе выступленьне Обста ў часопісі „Gazeta Bydgoska“ адносіцца йшчэ да часоў перад крызісам габінэту Вітаса, усё-ж мы тут адзначаем яго з прычыны лішне ўжо „п'янага“ тону обстаўскае стацьці „Gzem jest Białoruś“.

Новага Обст тут нічога не сказаў: „няма Беларусі“, „няма беларусаў“ — вось увесь зьмест ягонае карэспандэнцыі. Але ёсьць у ёй два мамэнты, якія паказваюць, што аўтар запраўды пісаў яе ў нецьвярозым стане. Так, у пачатку сваей стацьці Обст піша:

> Наагул самы назоў „Беларусь“, „беларус“ вельмі мала вядомы і быў ужываны не далей, як дваццаць гадоў таму назад, што-ж датычыцца мужыка, дык той непамерна зьдзівіўся-бы, калі-б яго нехта назваў „беларусам“.

Заўважайце: назоў „Беларусь“, „беларус“ мае ўсяго *дваццаць* гадоў жыцьця! А некалькі радкоў далей чытаем:

> Назоў „Беларусь“ быў афіцыяльна ўведзены Кацярынай II дзеля чыста палітычных мэтаў.

Ясна, што толькі нецьвярозы чалавек можа пісаць, што Кацярына II жыла 20 гадоў таму назад! Але што можна вымагаць ад Обста, які ня ведае, што яшчэ шмат раней за Кацярыну II цар маскоўскі Аляксей Міхайлевіч ужываў іменьня Беларусі ў сваім тытуле,—што продкі Обста, крыжакі, ў сваіх хроніках успаміналі аб Беларускім народзе ў XIII сталецьці, называючы беларусаў „Weissen Reuzen“. Шкада, што хоць гэтае ведамасьці ня прынёс Обст у падарунку сваей цяперашняй „ojczyźnie“, якую абдорывае толькі ненавісьцяй да „інародцаў“ і — брахнёй на ўсіх, хто не паляк!

Не ўваходзячы ў спoркі з такім „гісторыкам“, як Обст, і не бяручыся яго пераконываць аб тым, аб чым ён зусім сьвядома піша такія фальшы, мы тут паправім толькі некаторыя цыфровыя даныя Обста аб „Нашай Ніве“. Обст піша, што „Н. Н.“ выходзіла ў лічбе 500 экзэмпляраў. Вось-жа Обст „памыліўся“ роўна... ў шэсьць разоў: „Наша Ніва“ выходзіла ў лічбе 3.000 экз., а яе папярэдніца ў тым-жа 1906 годзе „Наша Доля“—ў лічбе 10.000 экз.

„Сыр'ё і прынцыпы“.

Пад такім загалоўкам „Kurjer Polski“ друкуе перадавіцу аб прызнаньні Італіяй de jure Саюзу Сацыялістычн. Радавых Рэспублік за... выгодную для Італіі гандлёвую ўмову!

Аднак, „Rzeczpospolita“ сумляваецца, ці Італія здолее атрымаць абяцаныя ей эканамічныя карысьці. Калі гэта запраўды — рэч

бы, тугі—адбівае аб'ектыўны працэс аб'ядцаньня, звужэньне душы...

Значыць, запраўдная любоў дае новыя магчымасьці росту, разьвіцьця, расшырэньня маей самастойнай істоты, што якраз і дае, паводле Спінозы, аб'ектыўна абаснаваную радасьць маей сьвядомасьці...

Але запраўдная любоў павінна зрабіць яшчэ адзін, ужо апошні, крок: настолькі ўваскрасіць свой жывы прадмет, каб ён не патрабаваў ужо, гэтак кажучы, настаяннага даплыву звонку гэтай уваскрашаючай цудатворнай сілы, без якой ізноў пачыналі-бы вянуць і тухнуць сьвятло і радасьць унутры і вонках яго...

Запраўдная любоў павінна, як пекна кажа Лявон Талстой, „заразіць на ўсё жыцьцё“... Толькі тады любоў запраўды даканае свайго цудоўнага чыну, калі яна настолькі „заразіць“ чалавека ці цэлы народ сваей сілай, што прабудзіць у іх іхнюю ўласную любоў да саміх сябе, і прытым — настолькі, каб якраз гэтая іхняя любоў да саміх сябе ўжо сама без даплыву і помачы звонку выпаўняла ўсю гэтую задачу бесканечнага і настаяннага ўваскрашэньня, даючы безперарыўнае пачуцьцё радасьці—адбіцьцё об'ектыўнага бязьмежнага росту душы...

Толькі тады, як кожнаму зразумела, уваскрашэньне ператвараецца ў запраўднае, не вымагаючае больш помачы звонку ўваскрашэньне асобнага чалавека ці цэлага народу...

І мы ведаем, што якраз гэтак і ставілася вялікая задача Адраджэньня ў пачатку Новага часу. Гэтак пачынаецца і забясьпечываецца і ўваскрашэньне да новага самастойнага жыцьця і кожнага асобнага народу і ў нашыя часы...

А калі мы прыпомнім, што той самы жыдоўскі філёзоф Спіноза, новае рэлігійнае самапачуцьцё якога магутнай хваляй ўвайшло у сьвядомасьць сучаснага чалавека, рэлігійны пантэізм якога зьяўляецца найглыбейшай рэлігійнай асновай і прадпасылкай ня толькі філёзофскай, але і палітычнай сьвядомасьці апошняга і рэспубліканскай схэмы сучаснага гаспадарства,—што той самы Спіноза вучыў, што любоў да Бога ў кожным з нас ёсьць ня што іншае, як любоў Бога да самаго сябе, што сам Бог, які жыве ў нас, у нашай душы, любіць сам сябе паўсюды ў Сусьвеце, а перадусім у нас саміх, бо Ён і ўся прырода—адно, дык мы добра зразумеем, што прабудзіць гэткую любоў у народа да самаго сябе, любоў, якая-б пачула сябе любоўю самаго Бога да гэтага народу, якая-б дзеля таго — шляхам гэтай бесканечнай радасьці бязьмежна расьціла-б і пашырала самастойна народную душу,—прабудзіць у заняпаўшым, падбітым народзе гэткае самапачуцьцё — зьяўляецца дапраўды першай і найвышэйшай задачай запраўднага рэлігійнага ўваскрашэньня народу...

Як-жа вырашыла гэтую аснаўную задачу ўваскрашэньня беларускага народу „гарадэльская“ любоў—унія старшага, вялікшага Духам польскага народу?..

Тыповы, можа найпякнейшы плод, гэтай любові—польска-беларуская душа паэзія Сыракомлі лепш за ўсё адказывае на гэтае аснаўное, прынцыпова-рэлігійнае пытаньне аб запраўднай вартасьці гэтай „уніі“ беларускай і польскай душаў... Бо кожнаму ясна, што якраз тут, а не дзе ў іншым месцы ляжыць запраўдны, рэлігійна—ахоплiваючы ўсе іншыя—палітычныя, культурныя і г. п. пытаньні, зьмест праблемы... Бо паэзія, гэта—тое самае, што запраўднае жыцьцё душы, і тут, у тым сьвятым аўтары ніякога фальшу быць ня можа, бо тут—самая крыніца жыцьця і жывога духу. Які-ж аснаўны „пафос“ усей паэзіі Сыракомлі знайшоў сам праф. Зьдзехоўскі?

Галоўны пафос беларускай душы паэта—гэта яго „пачуцьцё прыроды“. Паэт казаў, што ён пазнаваў наднёманскія сенажаці па іх паху, а дрэвы—па шуму лістоў... Але зусім слушна праф. Зьдзехоўскі кажа, што „да гэтага пачуцьця прыроды трэба прыглядзецца бліжэй“... Можа нават—бліжэй, як гэта робіць сам аўтар...

Тое, што піша праф. Зьдзехоўскі, паводле Рэнана і іншых позытывістаў, абазначаючых ня толькі народную душу—тыпы народнай псыхікі, але і нават і тыпы рэлігіяў, уплывы прыроды зьмяшчае многа праўды, але—ці шаноўны аўтор напраўду думае, што „пустыня ёсьці монотэістычна“, а пантэізм створаны сенажацямі і морам?!

Ня можа быць сумліву ў тым, што пачатныя рэлігіі тварыліся, як адбіцьцё, прадоўжаньне „пачуцьця натуры“, але ў далейшым кожная з іх ставіла сабе заданьнем—перамогу над гэтай пачатна дадзенай прыродай...

І тольк пакольки гэтая перамога зьдзейсьнялася ўдунутымі ў душу чэлавека яго рэлігіяй новымі сіламі Духа, пастолькі яго душа пачынала новы ўзрост, а з ім, як мы ўжо ведаем, і знаходзіла новую пашыраючую душу радасьць перамогі і творчасьці...

Дзеля таго яшчэ зусім не зьяўляецца апошнім адказам на нашае пытаньне тое, што сьцьвярджае аўтар аб агульным характары „безканечнай мэлянхоліі“, якая праймае ўвесь краявід Палесься, дзе ўрадзіўся і правёў амаль ня ўсё жыцьцё Сыракомля,—якая запраўдным „пафосам“ (цярпеньнем) адбілася ў паэзіі Сыракомлі.

Ня ў тым справа—для вырашэньня нашага пытаньня, з нашага пункту гледжаньня, што дала паэту родная беларуская прырода, але—ў тым галоўнае пытаньне,—што дала гэтай пачатна тыповай-сумнай беларускай душы паэта якраз гэтая „ўнія“ з польскім духам — для перамогі гэтай „бязьмежнай мэлянхоліі“ — для гэтага першага кроку запраўднага рэлігійнага акту вызваленьня з рабства прыродзе,—як залогу новага жыцьця,—запраўднага ўваскрашэньня ў сьвятле і радасьці...

„Litwa rodowita!“—пісаў Сыракомля ў „Дэмборогу“,—твая зямля сумная, тваё неба бяз блеску“. Так кажа сама аб сабе беларуская прырода вуснамі свайго паэта... Але хто-ж не разумее, што гэта—крык, гэта—прызыў да Сьвятла, да Блеску, да Радасьці, якую якраз і павінен даць той, хто прыходзіць, як быццам з неба, як вышэйшы, — з мацнейшым духам, з запраўднай цудатворнай любоўю,—нясе запраўдную „ўнію“ для духоўнага вызваленьня і—ўваскрашэньня?!

няпэўная, дык нікога не павінна дзівіць заява італьянскага камуністычнага пасла ў парляманце, якую паўтараем за „Kur. Pol.“:

> „Трэба чым хутчэй завясьці гандаль з Расеяй. Трэба сьпяшацца, бо йначай мы, італьянцы, зьявімся на канец прадстаўленьня. Янкі (амэрыканцы), англійцы і французы захопяць найлепшыя кусочкі. У Маскве ўжо істнуе француска-ангельскае таварыства.

Бо, калі за *надзею* на карысныя для Італіі ўмовы С. С. Р. Р. атрымае юрыдычнае прызнаньне,—гэта будзе сьведчыць аб добрай загранічнай палітыцы радавых рэспублік.

Канчае „К. Р.“ сказаную сваю стацьцю славамі:

> Ацэніваючы радыкальную перамену ў расейска-італьянскіх адносінах, абвешчаную п. Муссоліні з уласьцівай яму адкрытасьцяй і рашучасьцяй, трэба памятаць, што справа тутака йдзе не аб прынцыпы, а аб сыр‘ё.

Зусім справядліва. Аднак, у Польшчы, як здаецца, клерыкальна-рэакцыйныя прынцыпы маюць верх пад пачуцьцём эканамічнае патрэбы. Прынамся, ліхое памяці ўрад п. Вітаса вельмі доўга ўпіраўся прызнаньню С. С. Р. Р., хоць для Польшчы ўстанаўленьне сваіх рынкаў збыту ў радавых рэспубліках—адзіны ратунак ад эканамічнае руіны. І „Rzeczpospolita“, хаця ўрэшце нават п. Дмовскі прызнаў С. С. Р. Р. de jure, вельмі шкадуе і далей, што

> „Польшча ў 1921 годзе была прымушана ўсенькім укладам міжнародавых сіл да падпісаньня рыжскага міру“.

Дзіўна бязтактнымі выдаюцца цяпер „жалі“ эндэкаў, што клэрыкальна-рэакцыйныя прынцыпы хоць на мамэнт уступілі месца здароваму практычнаму розуму....

С. Макаўка.

Перад дзьвярыма раю.

(Палітычная лягенда).

У 2125 годзе, калі ў Польшчы з-за адсутнасьці даверыя народу, партыйная барацьба вялася толькі паміж лідэрамі быўшых партыяў і то не з партыйных пагляадаў, а з-за міністэрскіх партфэляў, над дзяржаваю страслася нябывалая ў гісторыі зямлі бяда. Польшча загінула ад патопу марак, не ад вады і слёз людзкіх, але ад самых што ні ёсьць папяровых марак. Сталася гэта так... Астатні вечнай памяці міністар Кухарскі, бачучы, што з рук вырываецца міністэрскі партфэль, хацеў пераканаць увесь сьвет у сваей здольнасьці да друкаваньня грашовых знакаў. Дзеля гэтага пачаў шалёны друк марак з 100 тысячаў, а кончыў банкнотамі з безканечнаю лічбаю нулёў.

Друкарскія машыны без пярэрвы працавалі дзень і ноч, не ўважаючы на тое, ці ёсьць хвароба, ці няма. Маркі, як сьнег, вылятали з дзьвярэй друкарні і пакрывалі Рэчпаспалітую.

Кухарскі радзіў і крычаў на машыністаў паддаваць пару... Кал‘сы машынаў аж вылі, а маркавы сьнег усё павялічываўся і павялічываўся, а нарэшце абярнуўся ў Сібірскую пургу. У колькі дзён уся Польшча засыпалася маркамі, пад якімі загінула ўсё жывое і няжывое.

Адзін Марка Луцкевіч змог уцягы за граніцу. Сорак дзён духі ўсіх быўшых і рыхтаваўшыхся міністраў лятали над заснуўшаю пустэльняю, шукаючы па ўсіх замётах міністэрскіх месцаў. Але дарма, цёпленькія месцы так сама загінулі.

Міністры ўдаліся за граніцу. Але-ж і там іх спаткала няўдача. Радавыя рэспублікі не захацелі гаварыць, а Заходняя Эўропа ня верыла ў іхнюю здольнасьць. Скончыўся тэрмін блуканьня па зямлі, і Духі падняліся ў паднябесную. Заплаціўшы Харону астатнюю цьвердую валюту за свой перавоз праз раку Стыкс, яны сталі перад дзьвярыма раю...

Доўга радзіліся, доўга спрачаліся каму стукаць у дзьверы,—а нарэшце грымнулі ўсе разам.

— „Хто там“—пачуўся голас старога.

— Гэта мы, польскія міністры.

Дзьвэнкнуў ключ і цяжкія вароты жалезнае брамы адчыніліся...

На парозі стаяў Пётра і з усьмешкаю прыглядаўся на бедалашную братву.

— Станьце ў чаргу і раскажэце, што вы добрага зрабілі на сьвеце!

Адзін за другім, як па камандзе вайсковага начальніка, сталі: Пілсудскі, Марачэўскі, Вітас, Кернік, Гломбінскі і Кухарскі, як самыя відней-шыя, а рэшта гурбою стала ўжо ззаду.

На гэта нават і Пётра не зьвярнуў увагі.

Першы пачаў Пілсудскі.—Вялікі Чалавеча! Я ўсё сваё жыцьцё правёў у змаганьні з заборцамі. Мяне не настрашыў ані вастрог, ані Сібір,—я толькі бачыў перад сабою ўваскрашэньне роднага краю і пашырэньне яго граніцаў хоць-бы коштам другіх народаў. Я думаў утварыць вялікую славянскую фэдэрацыю.

— А як ты разумееш фэдэрацыю?

— Я разумею так. Да Польшчы, шляхам заваяваньня, можна было-бы прылучыць любы народ, які-б падпарадкаваўся нашым законам. Народ гэты меў-бы права пасылаць сваіх прадстаўнікоў да Сойму па сьпіску, раней намі ўкладзенаму. А так сама мусіў-бы ўсе свае землі, хіба за малым выняткам, аддаць пад вайсковае асадніцтва і калёнізацыю. Уся фэдэрацыя з вонкавага боку мусіла-б выглядаць польскаю...

— Годзі! гавары ты?

— Я—Марачэўскі, блізкі споўпрацоўнік Пілсудскага і ідэёвы кіраўнік партыі П. П. С. Усё жыцьцё ішоў пад чырвоным штандарам і змагаўся за лепшую будучыну працоўнага люду... Праўда, на рашучы крок для правядзеньня ідэй соцыялізму я не адважыўся, баючыся, што край утраціць польскасьць, аднак меў надзею, што калі-б нас не задушыў фашызм, то гэта зробіць хтось іншы.

— І болей нічога.

— Не.

— Я,—Вітас, паміж праваю і леваю хістаўся і пры патрэбе то да аднае, то да другое прыхіляўся, два разы быў прэм‘ерам міністраў; у Сойме вадзіў за нос усіх партыйных лідэраў; правёў удачна выбары да астатняга Сойму. Нават у Галічыне выбраў украінскіх паслоў, хаця украінцы іх і не выбіралі. Нацыянальным меншасьцям заўсёды абяцаў палепшыць іхнюю справу, а на дзеле рабіў горшай. Маёю галоўнаю задачаю было: надзяленьне сялян зямлёю, асабліва партыйных дзеячоў. Да украінскіх і беларускіх земляў меў надзвычайную павагу, калі йшло аб парцэляцыю іх, ды яшчэ праз нашыя суполкі. На землі сваіх абшарнікаў я ня кваліўся, думаючы, што ім яна патрэбна. Калі хадзіла аб уласную павагу, то рабіў умовы з самымі правымі дзеячамі. Мог-бы нагаварыць яшчэ шмат глупстваў, але не хачу цябе затрымываць, баюся, што ў раі ня хваціць прэм‘ерскіх партфэляў.

— Добра! Гавары наступны.

— Я, — Кернік, маленькі чалавек, наверх вынырнуў пасьля апошняй умовы з хіенаю, быў міністрам унутраных справаў і ўва ўсім слухаўся Вітаса. За мае часы было многа забастовак, а яшчэ больш арыштаў. Арыштовываў я ўсіх, хто меў колер чырвонае думкі і нават хто думаў калісьці яе мець. Дзеля ліквідацыі забастовак пускаў у дзела і аружжа, не ўважаючы, што з гэтага выйдзе. Дзеля газэт зрабіў вялікую палёгкасьць у іх буджэтах. Цэлы рад зачыніў, а значную частку ў розныя часы не дапусьціў да пошты, чым скараціў выдаткі на перасылку.

— Яшчэ хто?

Я, я, я, я, Глонбінскі, няўдалы міністар асьветы, былы тайны радца аўстрыйскага караля і пуцянаставіцель эндэкаў. Меў надзею на манархічны пераварот, але не ўдалося гэта: сьнежань пашкодзіў. Але надзеі я ня траціў, думаючы, што гэта зробяць фашысты, толькі ліхая доля прыгнала мяне сюды. Але-ж маю надзею, што ты зразумееш мяне і дасі мне прэм‘ерства.

— „Мне, а ня яму!“ адазваўся Вітас.

— „Маўчаць! Тут вам не Варшава.

— Кухарскі, гавары!

— „Я,—як раз быў прычынаю пагібелі дзяржавы.

— А болей?

— Болей нічога.

— Падайдзеце нацыянальныя меншасьці.

— „Няма“—гукнулі міністры.

— А чаму?

— „Ды гэта народ няпэўны“, — сказаў Кернік. „Яны ўсе бальшавікі і мы баяліся дапусьціць іх на неба, каб і тут не зрабіць перавароту“.

— А, так!

— Пасьля вашых справаздаяньняў бачу, што ніхто ня скажа ўжо новага, а дзеля таго рэшту ня буду пытаць.

Усе вы адным духам пахнеце, знаеце толькі сябе, не дбаеце пра народ, пра братэрства, роўнасьць народаў, а таму ідзеце на зямлю і пабадзяйцеся з пару тысячоў гадоў—можа і навучыцеся чаму. А ты, Кухарскі, як цалком няздольны да папраўленьня на зямлі, пабудзь у прыдзьверры раю, ды добранька прыглядзься да справаздаяньняў міністраў іншых дзяржаваў, дык, можа хаця пазнаеш свае абмылкі.

Бразнулі дзьверы і рай зачыніўся.

(„Н. Ж.“).

І вось як сам праф. Зьдзехоўскі і цяпер яшчэ адказывае на гэты прызыў...

„Але-ж у гэтай цемранай зямлі, у гэтым небе бяз блеску ёсьць „хараство суму“, якое зачароўвае душу прывязанасьцяй, якую толькі сьмерць можа разьвязаць“.

Адказ зьмяшчаецца у тым, што ад гэтага паняволеньня беларускай душы забойчым, паводле Спінозы сумам, цемрай і мэлянхоліяй беларускай прыроды, вызваляе.. ня „ўнія“, не вялікая збаўчая „гарадэльская ўнія“, але—сьмерць...

У другім месцы праф. Зьдзехоўскі кажа, што ў Сыракомлі гэтая мэлянхолія „лагодная“... Далей мы пабачым, што гэта значыць, як гэтая „лагодная мэлянхолія“ адбіваецца ў найважнейшых творах паэта, якія якраз акрэсьляліся не беларускай прыродай, але польскім духам — якраз гэтай „уніяй“ паміж гэтай, як думае праф, Зьдзехоўскі, гістарычнай прызначанай адна для другое парай... Бо—„ані Літвы бяз Польшчы—ані Польшчы бяз Літвы“!..

Калі адна сьмерць можа вызваліць беларускую душу з паняволеньня забойчаму суму прыроды, дык які адказ можа даць нам, зразумела, не ў палітычным тосьце на якой-небудзь урачыстасьці—у Пазнані ці дзе інш,—але ў найглыбейшых крыніцах і тайніках духоўнае споведзі, ў сваей паэзіі паэт аб гэтай „уніі“?..

Калі гэта мэлянхолія ў народзе актыўнага тыпу, які ня можа і ня хоча мірыцца з „няволяй прыродзе“ з аднаго боку, і з бязьсільлем, ці можа чым горшым—бо сацыяльнай і нацыянальнай няволяй з другога, тады, як гэта і бывала, калі ў Беларусі а йшчэ больш на Украіне, і калі не ў 15, дык у 16 веку,—„народная душа“ адказывае аружным паўстаньнем...

А калі, мэлянхолія „лагоднага“ тыпу, як правільна азначыў пр. Зьдзехоўскі ў Сыракомлі, дык такая „душа“ адказывае на... пагрозу сьмерці — запраўды цудоўным вершам—„Cupio dissolvi“, гэта значыць—„хачу разчыніцца ў сусьвеце — зьнікнуць“...

Сам праф. Зьдзехоўскі падкрэсьлівае, што гэты верш „stanowi najgłębszy wyraz religji“ Сыракомлі.

„Dałeś (унія з Польскім духам?) mi mowę, cóż ona znaczy?
Czyż choć cień myśli mej wytłumaczy.
. . . .
W uszu i w oku, w smaku i woni
Tylko się samo złudzenie chroni,
Tylko przeszkoda duszy człowieczej,
By doskonałej pojęła rzeczy“.

(„Dwa obrazy“).

Вось як ашукаў гэты фальшывы, бо чужы і варожы, дух паэта, даўшы яму нягодную, бо не яго ўласную родную, „мову“, у тым шырокім сэнсе гэтага выразу, які даў калісь нямецкі філёзоф Фіхтэ ў сваіх слаўных прамовах да нямецкага народу.

Можна згадзіцца з праф. Зьдзехоўскім, што „філёзофічны зьмест“ гэтага вершу Сыракомлі запраўды „найглыбейшы“, але яшчэ глыбейшы — бо папросту жудасна-страшны!—першы, пачатна-біолёгічны, вадліва-рэлігійны, душэўна руйнуючы, самазабойчы яго зьмест — з нашага пункту гледжаньня... І не дарма сам праф. Зьдзехоўскі прызнае, што Сыракомля быў за сто міль ад філёзофіі (16 стр.).

І можа гэтая „рэлігія сэрца, якая ёсьць прыроджаны чалавеку сум тварэньня да Творца“, гэтая „лагодная мэлянхолія“ беларускай душы, вельмі падабаецца душы польскай, у якой, як сьцьвярджае праф. Зьдзехоўскі, гэтай мэлянхоліі зусім няма, — настолькі, што польская душа „koraniarza“ нават не разумее беларускай душы, а толькі гатова... памагчы ёй у яе „жаданьні расчыненьня“ і зьніштажэньня, — але з нашага пагляду сучаснага запраўды жывой рэлігійнай сьвядомасьці, якая ад Адраджэньня і Спінозы лягла ў аснову рэспубліканскага дэмакратычнага самапачуцьця народаў, як жывы прынцып грамадзкай і палітычнай арганізацыі, гэтая „рэлігія сэрца“, аснованая на „лагоднай мэлянхоліі“, на зрэзыгнаваным самазьніштажэньні — на духоўнай пасыўнасьці павінна быць асуджана да канца, як найвялікшае праступленьне перад сабой, сваім народам,—перад людзкасьцю,—засуджана, як найвялікшы грэх, як хула на Духа, якая не даруецца ніколі!..

І гэты „cmentarny“, хаўтурны „пафос“ якраз і прасякае ўсю паэзію Сыракомлі... Гэты „пафос“ „урос у душу“ яго „Янкі Цмэнтарніка“, які прадстаўляе якраз той тып беларуса, які створаны „гарадэльскай уніяй“ польскага пана і беларускім „хлопам“, якога мела, паводле праф. Зьдзехоўскага падняць да сябе — да сьвятла і радасьці, як „роўнага з роўным“ польская душа...

Дзе-ж ўжо там казаць аб палітычным выніку гэтай „духовае уніі“—аб „łączności dworu i chatu wobec wspólnego wroga“, якая, паводле праф. Зьдзехоўскага, была „ukochanym marzeniem poety“ (26 стр.).

Бо—як-жа напраўды сабе прадстаўляе аўтар гэтую „łączność“, калі сам ён кажа, што „найвялікшае спачуцьцё ў ім (паэце) будзіў закінуты цягнучы ярмо паншчыны сялянскі люд“... (25 стр.).

„Лагодная мэлянхолія“ аднолькава пасыўна, хаця можа і вельмі паэтычна, прыймае як сваё, так сама і чужое „upośledzenie“...

Гэта „лагодная мэлянхолія“ страціўшага запраўдную родную, супольную з усім народам „мову“, ашуканага ў сваіх пачатных, актыўных інстынктах спольшчанага беларуса, зразумела абаўе ўсялякае жыцьцёвае паражэньне, усялякую ціхую сьмерць, усялякую жыцьцёвую пасыўнасьць у найхарашэйшыя, запраўды паэтычныя, „rozrzewniające do łez“ вопраткі.

Руіна шляхціча „Лагоды“ ў спорцы за арэнду з шляхцічам „Забораї“ („Kęs chleba“)...

Цікавы тып польска-беларускага Донкіхота—„Filip z konopi“, якога бьець кожны і ўсюды за яго найшляхэтнейшыя чыны...

І—ўрэшце, як запраўдная „апотэоза“ гэтай прынцыповай самаахвярнасьці біолёгічна-ашуканай душы,—абраз „Margiera“ і яго таварышоў, якія, ня хочучы аддацца ў рукі крыжакоў, „самі сябе на кастры ў ахвяру сваім багам забівалі“... (23 ст.)—ўсе гэтыя створаныя гэтым пасыўна-хрысьціянскім тыпам прынцыпова ашуканай душы найлепей ха-

Маленькі фэльетон.

Мільянэр.

Я больш як год праспаў.

Ага!

Лёг сабе, заснуў і праспаў.

Але не ў летаргії—дзе там!

Так сабе, добровольна, па сваёй ахвоце, значыцца.

Памятаю, было гэтак вясёла падчас выбараў у Польскі Сойм і Сэнат у 1922 годзе, ў позьнюю восень.

Барolася за мягкія пасольскія й сэнатарскія крэслы аж 22 ці 24 партыі, цяпер добра ня памятаю.

Дзеля таго, што сам я да ніякае партыі не належаў, дык агулам цікавіўся:

Што хто чаўпе.

Чытаў я, паразьлепаваныя ўсюды, розныя сьпіскі кандыдатаў у вялікія людзі.

Наймацнейшае ўражаньне на мяне, простага абывацеля, зрабіў адзін толькі сьпісак.

Як памятаю, ў адозвах гэтага сьпіску ясна пісалася:

„Wszystko będzie tanio!"

Літаральна зразумеўшы, што пабеларуску гэта азначала—„Усё будзе танна", я шмат і ня ўчытваўся ў адозвы, хаця й цікавіўся, які-ж гэта нумар выбарнага сьпіску дакляруе гэткую нікім неспадзяваную рэч:

— „Усё будзе танна".

Да дарагоўлі я ўжо моцна прывык, ад самага ўваскрашэньня Польшчы перакапаўся, што дарагоўля праз некалькі гадоў расла і пухла без канца-краю.

А тут—на табе:

„Усё будзе танна!"

Хто-ж гэта зробіць?

Які нумар?

Пытаньні гэтыя віхрам закруціліся ў маёй беднай галаве і я пачаў шукаць на адозьве чарадзейнага нумару.

О, аго ня трэ' было доўга шукаць!

Сыценькі, прысадзісты, як урадлівая шляхцянка ён—нумар гэты—зіхацеў на сярэдзіне выбарнай адозвы, здалёк прыцягваючы да сабе ўсе ахвяры ненажорлівай дарагоўлі

Наколькі памятаю, гэта быў выразны, бойкі нумар:

8.

Так, прыпамінаю, *восьмы*.

Нейкі вулічны мастак у верхняй часьці гэтага нумару дамаляваў нечым брысікі, а ў ніжняй часьці—чатыры лапкі, так што нумар гэты выглядаў, ну проста, як жывы:

Павук.

Ага, павук!

Вера мая ў чарадзейнасьць нумару, ў яго выбарную ўдачу, ў поўнае дасягненьне ім пастаўленае мэты яшчэ мацней падрасла.

Ого! павук, гэткая энэргічная, хітрая жывёліна, бязумоўна ён дапне свае мэты.

Я й ня чытаў да чаго далей заклікала адозва, а проста пачаў меркаваць, што мне зараз-жа рабіць.

У кішані я намацаў цэлых дзесяць тысячаў польскіх марак, якія складаліся з двох банкнотаў па 5 тысячаў кожны (большых тады яшчэ ня было).

„Дзесяць тысячаў"—раздумваў я.

„Калі толькі *усё будзе танна*, дык гэта-ж цэлы капітал".

К чорту тады пісаньне фэльетонаў. Буду жыць на капітал!—аж закрычаў я з радасьці.

Нейкая пабожная кабеціна, што падыйшла разглядзець адозву восьмага нумару, перажагналася пачуўшы мяне.

Я віхрам паляцеў да хаты.

Нікому нічога ня кажучы, каб ня ведалі людзі майго спосабу багацець, я цьвёрда пастанавіў перайсьці на ўвесь час дарагоўлі ў сьвет іншы, ў сьвет нябыцьця.

А пасьля, як толькі дабярэцца да ўлады запраўдная, чысьцейшая восемка, абудзіцца і жыць на капітал.

Дворніка, які загадзя пастанавіў галасаваць толькі за нумар восьмы, я папрасіў усімі спосабамі абудзіць мяне йзноў да жыцьця на гэтым грэшным сьвеце, як толькі любы яго нумар 8-мы, бяз ніякіх коаліцыяў з іншымі партыямі, дабярэцца ў Польшчы да ўлады.

— Паночку, вам доўга чакаць не давядзецца, — заўважыў дворнік.

— Я ў гэтым пэўны!—быў мой адказ.

Але раней, чым адыйсьці на невядомы мне тэрмін у нябыцьцё, я ўсё-ж такі (на ўсялякі выпадак) зьмяніў у пэўным месцы свае дзесяць тысячаў марак на адзін даляр (тады я крыху навет перапалохаўся за даляр, але-ж пэўна таму, што вельмі сьпяшаўся).

Засунуўшы ўвесь свой капітал (адзін даляр) у падушку, я паклаў яе пад галаву ды заснуў сабе, як быццам ня дзесяць тысячаў марак, а пшаніцу прадаўшы...

. . . .

— „Паўстань праклятцем катаваны!

Уставай, хто з голаду век пух!"...

Заліваўся нудным голасам нада мною дворнік, моцна тузаючы мяне за руку.

— Што? бальшавікі? — перапалохаўся я, схапіўшыся.

— Дзе там бальшавікі? — скрывіўся дворнік, — нумар восьмы, паночку, забраў уладу ды навет крыху з нумарам першым—Хьена з Пястам.

— Скажэце-ж толкам,—маліў я дворніка, — я-ж мусі даволі доўга спаў? Хто-ж урадуе ў Польшчы? Ці ўсё ўжо танна?

Замест адказу, дворнік многазначна махнуў рукою, як-бы над нечым задумаўшыся, пасьля сонна неяк прамармытаў:

— Урадуе Хьена з Пястам. Але-ж пойдзеце ў места, прачытаеце газэту, самі даведаецеся.

З гэтымі словамі дворнік, як бомба, выляцеў ад мяне.

— Хьена з Пястам?—ламаў я галаву, застаўшыся адзін,—як-жа ж гэта так?

— Пяст, ну, дык Пяст, я гэта разумею,—меркаваў я сабе далей,—гэта пэўна кароль такі, найстарэйшае, найслаўнейшае дынастыі? Але-ж я памятаю, што заснуў я ў Польскай *рэспубліцы*!

— Як-жа ж так — кароль?

???

— А Хьена? Ёсьць гэткі страшэнны зьвер.

— Ці да гэтага дайшло?

— Не, ня можа быць. Няйначай дворнік наш зрабіўся бальшавіком.

— Чаго-ж ён зацягнуў нада мною „Інтэрнацыянал", будзячы мяне?..

Мільёны пытаньняў трывожылі маю галаву; дворніка я палічыў проста за ашуканца і рашыў усё спраўдзіць сам. Выцягнуўшы свой даляр з падушкі, я віхрам паляцеў у банк Бунімовіча, каб дабыць сабе польскіх марак.

І цуды!

Касіерка банку, замест колішніх маіх дзесяцёх тысячаў дае мне толькі пяць новенькіх зеленаватых банкнотаў.

Глянуўшы на адзін з іх, я звочыў чарадзейную лічбу:

1.000.000.

Мільён!!!

Гляджу на другі банкнот, на трэці, чацьвёрты, пяты...

Усюды адна й тая лічба.

Усе мільёны.

Аж пяць мільёнаў.

— Ці вы не абмыліліся?—пытаюся ў, зьдзіўленае маім выглядам, касіеркі.

— Не, не! пацьвярдзіла яна і раптам дадала:

— Сягоньня болей ня плацім за даляры...

— Што гэта?—думаю сабе.

Дык я-ж мільянэр!

Вось, калі цяпер запраўды ўсё танна!

К чорту пісаньне фэльетонаў!

Мільянэр! Капіталісты!

Разьмяняўшы адзін мільён на тысячныя банкноты, я пабег у бліжэйшую цукерню Браніслава, каб выпіць содавай вады.

Гэтак зрабілася мне горача.

Знаёмы кэльнэр падаў мне шклянку содавай, чыстай вады.

— Плаціць!—моцна сказаў я.

— Трыццаць пяць тысячаў,—адказаў кэльнэр.

— Як-то!—закрычаў я на яго, — цяпер-жа ўсё танна!

— Што вы, паночку?—зірнуў на мяне кэльнэр, як на вар'ята,—хто вам сказаў?..

Рады няма. Я адлічыў трыццаць пяць тысячаў цэлымі, ані не падранымі, тысячамі банкнотамі, кладучы іх на столік.

Э, паночку!—зьдзівіўся кэльнэр,—скуль вы гэтакі ўзяліся? Гэтыя грошы нікім ня прымаюцца.

— Я іншых ня маю, — адказаў я кэльнэру, трацячы апошнюю кроплю цярпліваcьці.

— Ну, дык другім разам разьлічымся, ось важная тут рэч,—спакойна сказаў кэльнэр, адыходзячы.

Віхрам я паляцеў у рэдакцыю нашае беларускае газэты.

Праўда, гэта была ўжо ня тая рэдакцыя й ня тая газэта, што выходзіла падчас выбараў, але гэта няважна.

З апошняга нумару свае газэты я шмат аб чым даведаўся.

А дні цераз чатыры зусім усё зразумеў.

І выйшла, што я хоць і мільянэр, а дарма, праз дурнату сваю, праспаў.

Восемка запраўды ўсё зрабіла танным, але... ў параўнаньні да даўнейшых, царскіх залатых цэнаў.

Найтаньнейшымі зрабіла яна тое, чаго я й не спадзяваўся:

Дзяржаўныя грошы.

Маркі, значыцца.

І што-ж з таго, што я прачхнуўся мільянэрам?

Трэба йзноў пісаць фэльетоны.

Бо за іх хоць мільёны новыя дадуць.

А йначай, дык прыдзецца загусьці, як дворніку, галасаваўшаму ад душы за восемку.

Звончык.

рактарызуюць таго паэта, хто, як Сыракомля, — „ад сваіх адстаў, але да чужых ня прыстаў"...

„Не малой жыцьця інакш як з неба", запраўды пекна казаў паэт... Але новае неба над галавой сучаснага чалавека зусім не вымагае гэткай рэлігіі самаадрачэньня. Апошняе мае пэўны сэнс у асобным чалавеку на карысьць другога, ці—на карысьць роднага народу, ці агульналюдзкай ідэі... Але яно ня мае ніякога сэнсу ў адносінах да цэлага жывога народу, якога ніхто ня мае права прынасіць у ахвяру ніякой цэннасьці ні на зямлі ні на небе!..

Цытаваны ўжо намі Фіхтэ ў тых-жа „Прамовах да нямецкага народу", кажа, што народ можа запраўды жыць і разьвівацца, маючы запраўдную жывую родную мову...

У гэтай мове—жывая крыніца духоўнай самабытнасьці народу, крыніца яго сілы і яго першатворнага оптымізму.

Калі якімсь гістарычным няшчасьцем народ траціць сваю родную жывую мову, а на яго жывым карані, на яго сырым камлі „прышчапляецца, як кажа Фіхтэ, плоская і мёртвая гісторыя чужога разьвіцьця", дык у канцы канцоў засыхае і самы корань...

Пачынаецца доўгі, можа навет вельмі „паэтычны", працэс засыханьня, уміраньня гэтага жывога народнага караня...

Гэты об'ектыўны працэс, як мы ведаем з Спіновы, адбіваецца ў народнай сьвядомасьці—у паэзіі—сумам і жудой.

Адбіваецца якраз тым, што трафна назваў крытык Сыракомлі—„лагоднай мэлянхоліяй"!...

„Лагодная мэлянхолія" у народнага паэта—дык жа-ж гэта—адбіцьцё запраўднага ўміраньня гэтага народу!.. Трэба-ж нарэшце гэта ўжо зразумець, і не закрываць „рэлігійнай" ці „філёзофічнай" фразэолёгіяй запраўднага зьместу гэтага страшнога зьявішча!..

Ці-ж расейская паэзія і наагул літэратура не навучыла яшчэ гэтай „навукі першага чытаньня" паэтычных твораў?!.

Можа вельмі „цёмныя сілы" правяць, паводле праф. Зьдзехоўскага, за ўсходняй граніцай Польшчы... Але вялікая моц гэтых „цемных сілаў"—у тым, што яны будзяць жывы дух у занялаўшых за часаў царызму народных масаў — у шматмільённага расейскага, украінскага і беларускага сялянства!..

Гэта таксама трэба ўжо зразумець!

„Паэзія Сыракомлі, кажа праф. Зьдзехоўскі, становіць духоўную граніцу паміж Літвой (Беларусьсю) і Каронай (Польшчай)"...

„Там, дзе „rzewność" „гэтай паэзіі ня выклікае водгуку, — гэта знак, што мы апынуліся ў іншым краі, у іншым псыхолёгічным клімаце, — пасярод людзей, інакш адчуваючых, інакш прывязаных да бацькаўшчыны". (22) (курс. мой, С.).

На простай і яснай мове, — на палітычнай мове,—(бо толькі на ёй гавораць цяпер з нашым пакрыўджаным народам, і толькі на гэтай мове павінны і мы адказваць варожа ўзброенай процi нас „польскай душы"), — гэта значыць, што беларускай душы польская ніколі не зразумее! — Навет тады, калі гэтая беларуская душа будзе разтлумачана польскай з такім талентам, з такой глыбінёй, з такім спачуцьцём, з якім зрабіў гэта ў сваім натхнёным слове аб Сыракомлі—сам праф. Зьдзехоўскі!..

Бо мы-ж бачылі, што навет і ён ня можа дагаварыць да канца ўсіх вывадаў з сваіх уласных, вельмі трафным досьледаў і палажэньняў...

А навет і гэткае, не да канца ідучае, разуменьне беларускай душы робіць ужо вельмі непапулярным шляхэтнага польскага мысьліцеля-крытыка ў польскім грамадзянстве...

Вывад атсюль для нас — ясны: усе свае надзеі беларускаму народу трэба ўзлажыць толькі на самога сябе...

Галоўнае зьявішча нашых часоў гэта — тое, што старая сумная беларуская душа, якая гэтак падабаецца польскаму пану, а навет праф. Зьдзехоўскаму,—памёрла і—ужо не ўваскросьне...

А нараджаецца новая, моцная, радасная — „аблечонная ў солнца"!

Суліма.

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

ХРОНІКА.

Беларускае Грамадзянскае Сабраньне ладзіць спатканьне Новага году. У сьпешным парадку ідуць падгатоўкі як хору, так роўна і артыстаў. Запіс жадаючых прыняць удзел у спатканьні прымаецца штодня ад 12 да 2 і 7—9 гадз.

З 21 сьнежня гэтага году плата за праезд па чыгунцы павялічваецца на 100 процэнтаў.

„Віленскае Утро" паведамляе, што з новага школьнага году заняткі ў Віленскай Праваслаўнай Духоўнай Сэмінарыі будуць весьціся выключна на польскай мове, не выключаючы і багаслоўскіх прадметаў.

29 сьнежня ў залі Беларускае гімназіі адбудзецца беларускі вечар, наладжаны Бацькаўскім Камітэтам. Пастаўлена будзе драма Аляхновіча „Страхі Жыцьця" ў трох актах.

Віленскі профэсыянальны саюз харчавікоў дабіўся ад гаспадароў млыноў, маслабойных заводаў, сахарынавых фабрыкаў і пекарняў кожнатыднёвай падвышкі платы ў стасунку да росту дарагоўлі. Падвышку гэту вылічае інспэктар працы.

Вышлі з друку і прадаюцца ў беларускай кнігарні (Завальная 7): Беларускі Каляндар на 1924 г. „Na pryžbie" Янкі Быліны, Альманах „Заходняя Беларусь".

27 гэтага сьнежня а 5 гадзіне ў Беларускім Грамадзянскім Сабраньні (Віленская 12—1) адбудзецца агульны сход сябраў беларускага музыкальна-драматычнага гуртка. Калі ня будзе кворуму, то на 6 гадзіну назначаецца другі сход, які будзе лічыцца правамоцным пры любым ліку сабраўшыхся. Парадак дня: справаздача ўраду і даклад аб распараджэньні міністэрства ўраду і камісара ўраду м. Вільні.

Віленскі Беларускі Камітэт помачы пацярпеўшым ад вайны складае шчырую падзяку Беларускай грамадзе студэнтаў Пражскага ўнівэрсытэту за ахвяру 275 карон. чэск. на карысьць беларускага прытулку ў Вільне, згодна з воляй ахвярадаўцаў.

Адначасна Камітэт складае шчырую падзяку і сьвяшчэн. Голасаву з м. Ілы за ахвяру 540.000 п. м. на памянёны прытулак.

- Вучні Віленскае Беларускае Гімназіі адпушчаны на сьвяты 22 гэтага сьнежня. Заняткі распачнуцца 15 студзеня.
- У Менск прыехаў б. беларускі пасол у Польскі Сойм Ул. Каліноўскі.

Весткі з вёскі.

Язна, Дзісенскага павету.

Што цяпер у нас у Дзісеншчыне тварыцца, дык не разьбярэш. Проста дзівішся: ці ёсьць закон, ці яго няма, ці ёсьць праўда і парадак, ці яны быльлём парасьлі. Дзе-ж гэта відана, каб паліцыянты на чале з сваім начальнікам аспірантам панам Туміловічам выпаўнялі пастановы судоў яшчэ не ўвайшоўшых у сілу і нават судоў, яшчэ не разглядаўшыхся, ці паступалі проці загадаў ураду, Сойму і Сэнату. Так, у вёсцы Княжына ў Хрыстыны Міхасевіч сілком забралі частку ўражаю. У вёсцы Сяргейчыкі, Язьненскай гміны грамадз. Міхаля Бабінскага выкінулі з памешканьня, ня гледзячы на тое, што срок рэквізіцыі памешканьня скончыўся 26 лістапада г. г. і пры дапамозе намесьніка войта Багуцкага самаўпраўна занялі дом. У гэты час у нашай гміне у сваіх знаёмых гасьціў судзебны сьледавацель Багданаў. Абачыўшы такія несправядлівасьці і гвалты па службе ўраднікаў, ён уступіўся за пакрыўджаных сялян, за што, бяз ордэру на права арэшту, падкамісарам паліцыі Крушынскім быў арыштаваны. Начальства пайшло на начальства. Але нам ад гэтага ня лепей. Два паны дзяруцца, а ў мужыка чуб трашчыць. **З.**

УСХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

З Менску.

„Прэч няпісьменнасьць“. Цэнтральная камісія па ліквідацыі няпісьменнасьці на Беларусі мае арганізаваць беларускае таварыства „прэч няпісьменнасьць“.

Гэтае таварыства будзе мець сваёй мэтай прыцягненьне да справы ліквідацыі няпісьменнасьці ўсяго грамадзянства.

Выдача ўзнагародаў працаўнікам па с.-г. выстаўцы. Прэзыдыум Ц.В.К. Беларусі пастанавіў выдаць ганаровы дыплём за пасьпешную арганізацыю Беларускага павільёну с.-г. выстаўкі старшыні выставачнага камітэту Славінскаму і сэкратару Жывану.

Апошняму пастаноўлена выдаць таксама і грашовую ўзнагароду.

Апрача гэтага выставачнаму камітэту выдана 1500 руб. зол. на прэміраваньне другіх выдатных працаўнікоў па арганізацыі павільёну.

У Беларускім пэдтэхнікуме. Пэдагагічная камісія пры Наркамасьветы зацьвердзіла вучэбны плян для 4-га курсу Беларускага пэдтэхнікуму.

У плян уваходзяць 14 прадметаў, у ліку якіх ёсьць родная мова, мэтодыка роднай мовы, пазашкольнае выхаваньне, практычныя заняткі ў ўстановах Сацвыху, канфэрэнцыі, гісторыя літэратуры, гістарычны матэр'ялізм, астраномія і інш.

Допісы.

Беларусы у Амэрыцы.

(Ад уласнага карэспандэнта).

Угодкі Усебеларускага Зьезду.

15 сьнежня г. г. беларуская калёнія ў Чыкага ладзіла беларускую вечарыну з прычыны шостых угодкаў І-шага Усебеларускага Зьезду. На гэтай Вечарыне беларускі дэлегат Язэп Варонка зробіць даклад на тэму: „І-шы Усебеларускі Зьезд і яго значэньне“, а затым адбудзецца канцэрт са сьпевамі, музыкай і балетнымі скокамі. Ладзіць гэтую вечарыну ўзяўся Жаночы Гурток беларускай калёніі ў асобе: Веры Міхайлоўскай, Домны Курдзёнкавай і Ганны Шарабайчыхі.

Беларускі Каапэратыў.

На сходзе 23 лістапада г. г. беларусы паўдзённай (саўд-сайдскай) стараны места Чыкага ўхвалілі адчыніць для сваіх патрэбаў каапэратыўны рэстаран, на што мае быць складзена 2,500 доляраў. Чысты зыск ад рэстарану пойдзе на патрэбы беларускіх арганізацыяў на Бацькаўшчыне. Для правядзеньня гэтай пастановы ў жыцьцё абрана Камісія з Ігнатам Зырко на чале.

Тэатр і мастацтва.

„Пінская шляхта“ В. Марцінкевіча.

Спаміж драматычных твораў В. Дунін-Марцінкевіча „Пінская шляхта“ належыць да гэткіх пэрлаў бязклопатнага юмару, якую заўсёды з прыемнасьцю можна будзе глядзець са сцэны і якая, калі разаўецца беларускі тэатр, будзе неабходнай часткай правінцыяльнага рэпэртуару вандроўнай трупы.

Малады дзяцюк — вясковы Ромэо — кахае сваю пінскую Джульетту. Бацькі, моў роды Монтэгу і Капулеттаў у карыкатуры нізашто ня згодны багаславіць маладых, бо звадзяцца між сабой за тое, што адзін аднаго назваў мужыком, тады як яны з роду пінская шляхта! Апроч таго бацькі дзяўчыны хочуць сватаць яе за старога, але ўмеўшага ім спадабацца Кутаргу. Маладыя кідаюцца на хітрасьць і клічуць на вёску „асэсара“—„найясьнейшую карону“, каб пamірыў старых. Той умела кіруе справу гэтак, што пазвадзіўшыяся памірыліся, маладыя пажэняцца, і ўсе здаволены.

Публіка аднак на спэктаклю 16 сьнежня ня ведаем, ці была здаволена. Пастаноўка „Пінскай шляхты“, якая ёсьць прэмьерай ня толькі на віленскай сцэне, але, здаецца, на беларускай сцэне наогул, вымагала больш піетызму, больш стараннасьці. Прэмьера твору старага нашага клясыка Вінцука Марцінкевіча павінна была-бы быць свайго роду мастацкім сьвятам, але не няўдачнай вечарынай.

Музыка да „Пінскае шляхты“, як наогул уся музыка да твораў Марцінкевіча загінула і не дайшла да нас. „Пінскую шляхту“ ілюстраваў музыкай вядомы наш кампазытар і кіраўнік менскага хору Тэраўскі. На дзіва мы мэлёдыяў Тэраўскага не пачулі, але нейкую новую ня зусім складную музыку. Сьпевакі пялі так, што часам здавалася, што гэта з іх боку нейкі кабарэтны жарт, што гэта рэкорд немузыкальнасьці.

Але трэба пры ўсім гэтым адзначыць заслугу людзей, якія ўлажылі сваю працу ў апошнюю вечарыну. Той ня робіць абмылак, хто нічога ня робіць — кажа прыказка. Цяпер, калі беларускія спэктаклі зрабіліся ў нас рэдкім зьявішчам, вялікая заслуга нашай вучнёўскай моладзі, што яна не пакладае рук і ставіць спэктаклі пад кіраўніцтвам аднаго з сваіх пэдагогаў, які, як калісь у часы беларускіх інтэрмэдіяў прафэсар рэторыкі ў езуіцкай школе, з любашчай бярэцца за працу і са сваімі маладымі вучнямі fecit, quod potuit. Гэтакая праца разьвівае мілаваньне роднай літэратуры, разьвівае мастацкае пачуцьцё.

А калі ёсьць заганы, дык няма дзіва, бо няма ў нас ніякіх прымернікаў, бо ўсё трэба рабіць аднова, бо трэба пачынаць ад прымітыву.

Пасьля спэктаклю быў дывэртысмэнт. Але аб ім лепш ужо нічога не казаць...

Spektator.